

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА РОМАНО–ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри РГФ

 Трифонова Г.В.

«19» грудня 2023 р.

**«СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАЛЕКТІВ САРДИНІЇ (НА
ОСНОВІ «LA LINGUA SARDA» MAX LEOPOLD WAGNER)»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Перекладацькі студії: італійська
мова та культура, англійська мова»
Рашевського Сергія
Олександровича
Науковий керівник: Трифонова
Ганна Валеріївна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо–
германської філології
Рецензент:

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою відмінно 90А

Секретар ЕК Поклад Т.М.

«18» січня 2024 р.

ЗМІСТ

План виконання кваліфікаційної роботи	3
<i>ВСТУП</i>	6
<i>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ КАРКАС «LA LINGUA SARDA» МАКСА ЛЕОПОЛЬДА ВАГНЕРА: ВІДКРИТТЯ ВНУТРІШНІХ ДИНАМІК ДІАЛЕКТІВ САРДИНІЇ</i>	9
1.1. Аналіз ключових теоретичних концепцій, викладених у праці	9
1.2. Виділення методологічних підходів та інструментів, що дозволяють дослідити соціолінгвістичні аспекти лінгвістичної ситуації в регіоні Сардинія	18
Висновки до Розділу 1.....	25
<i>РОЗДІЛ 2. САРДИНСЬКІ СЛОВА: РОЗКРИТТЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ НЮАНСІВ</i>	27
2.1. Дослідження Сардинської мови	27
2.2. Мовне спілкування: Соціальні контексти та вплив діалектів на комунікацію.....	33
2.3. Розроблення та створення словника діалектних слів на українську мову.....	44
Висновки до Розділу 2.....	59
<i>ВИСНОВКИ</i>	60
<i>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:</i>	63

План виконання кваліфікаційної роботи

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА РОМАНО–ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальності 035 Філологія, спеціалізація 035.052 Романські мови та літератури (переклад включно), перша-італійська

Освітньо-професійна програма «Перекладознавчі студії: італійська мова та культура, англійська мова»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри РГФ

к. соц. н., доц. Трифонова Г.В.

« _____ » _____ 20__ р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

_____ Рашевський Сергій Олександрович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАЛЕКТІВ САРДИНІЇ (НА ОСНОВІ «LA LINGUA SARDA» MAX LEOPOLD WAGNER)» _____

Керівник роботи Трифонова Ганна Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент _____, (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання) затверджені наказом Маріупольського державного університету від «__» _____ 20__ року № _____

2. Строк подання здобувачем роботи _____

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет):

Мета: висвітлення соціолінгвістичних аспектів діалектів Сардинії, а також визначення їхнього впливу на формування ідентичності та культурного спадку.

Об'єкт: соціолінгвістичні аспекти

Предмет: діалекти Сардинії, їхні функції та вплив на формування ідентичності місцевого населення _____

4. Зміст роботи:

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ КАРКАС «LA LINGUA SARDA» МАКСА ЛЕОПОЛЬДА ВАГНЕРА: ВІДКРИТТЯ ВНУТРІШНІХ ДИНАМІК ДІАЛЕКТІВ САРДИНІЇ

1.1. Аналіз ключових теоретичних концепцій, викладених у праці

1.2. Виділення методологічних підходів та інструментів, що дозволяють дослідити соціолінгвістичні аспекти лінгвістичної ситуації в регіоні Сардинія

Розділ 2. САРДИНСЬКІ СЛОВА: РОЗКРИТТЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ НЮАНСІВ

2.1. Дослідження Сардинської мови

2.2. Мовне спілкування: Соціальні контексти та вплив діалектів на комунікацію

2.3. Розроблення та створення словника діалектних слів на українську мову

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовчий: 1. Вивчення та аналіз теми роботи, ознайомлення з основними поняттями «Соціолінгвістика» та «Діалекти Сардинії». 2. Вибір основних джерел для дослідження та збір літератури.		
2	Розробка теоретичного каркасу «La Lingua Sarda»: 1. Аналіз ключових теоретичних концепцій. 2. Виділення методологічних підходів та інструментів.		

3	<p>Дослідження соціолінгвістичних аспектів лінгвістичної ситуації:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Збір та аналіз даних для розділу 2 «Сардинські слова». 2. Розкриття соціолінгвістичних нюансів у використанні сардинських слів. 3. Обробка та виведення результатів дослідження. 		
4	<p>Написання тексту роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Написання вступу та розділу 1. 2. Написання розділу 2. 3. Формулювання висновків, підготовка списку використаних джерел та завершення тексту роботи. 		
5	<p>Підготовка до захисту роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування презентації для захисту роботи. 2. Перевірка та корекція всіх аспектів роботи перед захистом. 		

Здобувач _____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи _____ (підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Італія є найбагатшою європейською нацією на діалекти. Дійсно, ще кілька десятиліть тому більшість італійського населення розмовляла лише діалектом і не знала італійської; навіть сама італійська мова спочатку була лише одним із багатьох діалектів, якими розмовляли в Італії.

До найпоширеніших належать тосканські, венеціанські, сицилійські, сардинські, апулійські, неаполітанські, емілія-романьольські, лігурійські, ломбардські та фріульські діалекти. Кожен з них має власний набір правил вимови та використання слів у реченнях.

Автори М. Дардано та П. Трифоне, у своїй «Граматичі італійської мови», визначають основні відмінності між мовою та діалектом. Вони підкреслюють, що як національна мова, так і діалекти відображають італійську культуру та традиції, і є повноцінними «мовами» у всьому обсязі цього терміну. Автори також наголошують на різниці у соціальному статусі мови та діалекту. Наприклад, флорентійський діалект XIV століття, якому віддали перевагу в своїх творах Данте, Боккаччо та Петрарка, згодом став мовою мистецтва та політичних центрів півострова, розвиваючи власні норми, граматику та, важливо, наукову лексику [10].

Вивченням італійської діалектної лексики в українському мовознавстві займаються К. Бумар, С. Дель Гаудіо, М. Негода, І. Раєвська; в італійському – Ф. Аволіо, Дж. Беккарія, У. Драган, А. Фаппані, Е. Джирарді, К. Лавіньо та інші вчені.

Актуальність даного дослідження обумовлена потребою розкриття внутрішніх динамік соціальних і лінгвістичних взаємодій у контексті діалектів Сардинії, враховуючи унікальні особливості цього регіону.

Об'єктом нашого дослідження є соціолінгвістичні аспекти, а **предметом** – діалекти Сардинії, їхні функції та вплив на формування ідентичності місцевого населення.

Метою даної роботи є висвітлення соціолінгвістичних аспектів діалектів Сардинії, а також визначення їхнього впливу на формування ідентичності та культурного спадку. Здійснюючи глибокий аналіз «La lingua sarda», ми сподіваємося збагатити наше розуміння мовних процесів у контексті цього захоплюючого та унікального італійського регіону.

Завдання дослідження такі:

1. Аналіз літератури:

- Провести огляд існуючих джерел щодо соціолінгвістичних аспектів діалектів Сардинії.
- Визначити ключові теоретичні підходи до вивчення мовно-соціальних явищ у регіоні.

2. Вивчення «La lingua sarda» Макса Леопольда Вагнера:

- Ретельно проаналізувати теоретичні концепції М. Л. Вагнера, що стосуються діалектів Сардинії.
- Виділити основні тези та методи, які можуть бути застосовані для соціолінгвістичного аналізу.

3. Визначення соціолінгвістичних аспектів діалектів:

- Вивчити специфіку використання діалектів у повсякденному спілкуванні та в різних соціокультурних контекстах.
- Визначити роль діалектів у формуванні соціокультурної ідентичності мешканців Сардинії.

4. Методологія дослідження:

- Опрацювати методи лінгвістичного та соціологічного аналізу для здійснення комплексного дослідження.
- Визначити підходи до аналізу текстів та соціального взаємодії в мовному середовищі.

5. Збір та аналіз матеріалів:

- Здійснити збір текстового та усного матеріалу, що відображає використання діалектів у різних сферах життя.

- Провести статистичний та лінгвістичний аналіз отриманих даних.

6. Створення словника з сардинської мови на українську:

- Встановити зв'язок з українською мовною та культурною спільнотою.

Наукова новизна дослідження полягає у вперше проведеному глибокому аналізі «*La lingua sarda*» Макса Леопольда Вагнера в контексті соціолінгвістичних явищ Сардинії. Такий підхід дозволяє розкрити нові аспекти взаємодії мови та суспільства, а також розширити розуміння соціокультурних динамік у даному регіоні.

Практичне значення полягає у створенні підґрунтя для розробки мовних та культурних політик, спрямованих на збереження та розвиток діалектів Сардинії. Вивчення досвіду інших культур сприяє більш глибокому розумінню власного мовного контексту та сприяє обміну цінною лінгвістичною інформацією. Результати дослідження можуть бути використані як рекомендації для освітніх та культурних програм, спрямованих на підтримку лінгвістичної та культурної різноманітності у даному регіоні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ КАРКАС «LA LINGUA SARDA» МАКСА ЛЕОПОЛЬДА ВАГНЕРА: ВІДКРИТТЯ ВНУТРІШНІХ ДИНАМІК ДІАЛЕКТІВ САРДИНІЇ

1.1. Аналіз ключових теоретичних концепцій, викладених у праці

Завдання лінгвістики полягає в тому, щоб вивчати живі народні мови і їх діалекти, вважають деякі науковці. «Народні наріччя і говори ...,- писав Пешковський,- складають головний об'єкт дослідження лінгвіста, подібно до того, як ботанік завжди віддає перевагу вивченню лугів, аніж вивченню оранжереї».

Складність поняття «діалект» полягає в тому, що його кордони точно не зазначені. Не дивно, що в 70 –х рр. багато визначних лінгвістів (П. Мейер, Г. Парі, Г. Шухардт) почали заперечувати реальність поняття «діалект». П. Мейеру діалекти, які непомітно переходять один в один, уявлялися «мимовільною концепцією нашого розуму». Літературна мова, як відомо, це оброблена форма загальнонаціональної мови (вплив інших діалектів при цьому не виключений).

Слово «діалект» походить від грецького *dialektos*- «розмова, говір». Це різновид мови, що характеризується відносною єдністю його особливостей і вживається як засіб спілкування на обмеженій території і т.ін. Територіальні діалекти, на відміну від соціальних (тут специфічними є лише деякі тематичні шари лексики і фразеології), -явище історичне. У них зберігаються шари попередніх мовних формувань, їх здебільшого ототожнюють із говором, а іноді вважають ширшим за нього. Територіальним діалектам властиві поряд із рисами, спільними для всіх (чи більшості) діалектів і літературної мови, специфічні фонетичні, акцентуаційні, граматичні й лексичні особливості, якими вони протиставляються іншим діалектам і літературній мові [1].

Нормативність (тобто цілий комплекс питань, пов'язаних з відношенням мовних фактів до певної системи норм) є однією з центральних проблем будь-якої мови. У лексикографії ця проблема постає особливо гостро внаслідок багатоаспектності і складності, а вирішується шляхом порівняння і аналізу її результатів вирішення у багатьох інших країнах і територіях.

Сардинська мова, іноді відома як сардська (*limba sarda*), є мовою романської групи в індоєвропейській сім'ї, якою користується населення Сардинії (Італія). Вона виникла на основі латинських діалектів, що розповсюджувалися на острові, і давно була ізольована від основного потоку романських мов. Чимало характерних особливостей сардинської мови відрізняють її від усіх або майже всіх інших романських мов.

Багато мовознавців розглядають сардинську мову як одного з найближчих генеалогічних нащадків латини, проте вона також має в себе елементи долатинського (головним чином палеосардинського та, в певній мірі, пунічного) субстрату, а також елементи візантійського грецького, каталонського, іспанського та італійського суперстрату через політичну історію острова. Спочатку вона була володінням Візантії, потім пережила етап самоуправління, а в пізньому середньовіччі потрапила під владу піренейських держав, а з 18 століття почала відчувати вплив італійської мови.

Сардинська мова традиційно поділяється на: кампіданський та логудорський діалекти, якими розмовляють відповідно у південній та в північно-центральної частині Сардинії; на сьогодні теорія про існування чіткого кордону між цими діалектами викликає сумнів, розповсюдженішою є думка про існування діалектного континууму з півдня на північ острова [6].

У 1997 році сардинська була визнана регіональною мовою разом з іншими мовами, якими говорили на острові. Починаючи з 1999 року, сардинці також є однією з дванадцяти «історичних мовних меншин» Італії, що визнається національним законом №. 482/1999. Проте життєздатність сардинської мови і далі під питанням, і ЮНЕСКО класифікує цю мову як ту, як перебуває «безперечно під загрозою», хоча приблизно 68,4

відсотка мешканців Сардинії повідомляють про те, що вони добре володіють сардинською мовою. Проте рівень володіння насправді є відносно високим лише серед старшого покоління, за оцінками, він знизився до приблизно 13 відсотків серед дітей і зберігається як успадкована мова, тобто мова, якою говорить сім'я, але не говорить оточення.

У 1984 році Массімо Піттау заявив, що знайшов в етрусській мові етимологію багатьох латинських слів після порівняння з протосардинською мовою. Етруські елементи, які як вважалося раніше, походять від латини, вказують на зв'язок між давньою сардинською культурою та етрусками. За словами Піттау, етруські та протосардинські мови походять від лідійської мови (а отже, і від індоєвропейської), як наслідок контакту з етрусками та іншими тирренами. Хоча Піттау припускає, що тиррени висадилися в Сардинії, а етруски в сучасній Тоскані, більшість етрускологів не поділяє його погляди [15].

Інскрипції римської епохи на Сардинії мають частково офіційний характер, як, наприклад, ті, що розміщені на пам'ятниках та кам'яних стовпах, і частково приватний, як, наприклад, надгробні надписи. Перші, звісно ж, не відрізняються від безлічі інших, поширених усюди в Римській імперії: на надписах кам'яних стовпів досить поширений бетацізм; зустрічаються багато графік з початковим «b», таких як *betustus*, *bia*, і т.д., це також є рисою спільною для надписів південної Італії, Африки та Іберії, і характерною для сардинської мови у всі часи. Останні, головним чином, як і метричні надписи в «Печері Змії» в пригороді Кальярі в Сант'Авендрасе, походять з могил континентальних іммігрантів. Зокрема, кількість латинських написів на Сардинії не є дуже великою, і їх зміст часто фрагментарний; і, крім того, майже дві третини з них походять з Кальярі та його околиць. Однак жодні з них не дозволяють нам зробити висновок про характер латинської мови, яка використовувалася на острові. Деякі з них особливо цікаві, оскільки містять певні особисті імена африканського характеру. Здається, що саме християнські написи зберегли деякі лінгвістичні особливості місцевого

діалекту; так ми можемо знайти графіки, такі як *Juannes* (з *o > u*, як у сардинському *Yuanne*) і *Sabastus* (з асиміляцією такою частою в сардинській мові протонічного голосного до тонічного; ці явища також зустрічаються в інших написах Римської імперії, і, крім того, самі християнські написи є занадто рідкісними і занадто лаконічними [2]).

У V столітті Сардинія приймає останніх представників африкано-римської культури, яка вже в попередньому столітті мала свого імітатора на Сардинії, Люцифера з Кальярі. Фульгенцій та його учні направляли свої твори з Сардинії до всього християнського світу. І навіть за часів Григорія Великого не бракувало великих розумників та найбільш мовливих чоловіків великих міст острова. Проте ця латинська культура, яка, зрозуміло, обмежувалася освіченими елементами міста, зникла повністю через ізоляцію Сардинії, спричинену сарацинськими набігами та її збіднінням.

У своїй праці «*La lingua sarda*», Макс Леопольд Вагнер виклав ряд ключових теоретичних концепцій, пов'язаних з лінгвістикою та культурною ідентичністю сардинців. Автор досліджує структуру сардинської мови, акцентуючи увагу на відмінностях та властивостях, що роблять її унікальною серед інших романських мов.

Оскільки мова Риму встановилася в Сардинії із завоюванням острова в 238 р. до н.е., і оскільки її сардська форма нам відома з XI століття, можна сказати, що тринадцять століть, які пройшли від введення латинської мови в Сардинію до появи перших письмових документів, весь цей тривалий період, протягом якого латинська перетворилася на сардинську, весь процес повільного зникнення місцевих мов і їх поглиблення у латинську, є для нас мовчазними століттями. Мови, якими говорили в Сардинії перед римським завоюванням, за винятком пунійської, невідомі. Навіть якщо весь острів перейняв топоніми передлатинського походження і певну кількість безперечно передримських апеляцій, переважно назви тварин, рослин та геоморфологічні терміни, які і досі зберігаються в сардинській мові, ця передлатинська мова залишається для нас загадкою. Були визначені певні

відповідності з іберійською та лівійською, але це стосується лише морфологічних елементів, закінчень, припущених суфіксів і деяких слів; не можна заперечити певного впливу іберійської та лівійської, але ці відкриття, хоч і є одними з найкращих у лінгвістичній науці, недостатні для розгадування таємниці сардинського Сфінкса. Значення невпинно розповсюджених топонімів по всьому острову залишається невідомим і ймовірно завжди буде таким.

Однією з ключових характеристик є фонетична система, яка відрізняє сардинську мову від інших.

Вагнер звертає увагу на присутність специфічних фонем та вимовних особливостей, які роблять сардинську мову відмінною. Він аналізує акустичні аспекти звукового спектра та міжфонемний контраст, щоб підкреслити особливості фонетичного складу. Це може включати адаптацію або зміну фонем, а також виникнення нових звуків під впливом італійського вимовляння.

Сардинська мова, як вона представлена в старовинних документах та як вона звучить сьогодні в центральних регіонах, особливо в Біттезе та Нуорезе, може вважатися, навіть фонетично, найбільш прямим продовженням латинської. Її голосні відрізняються чіткістю вимови і не мають приглушених голосних; навіть передтональні та післятональні голосні зберігаються з дивовижною точністю, так що центральні діалекти, продовжуючи умови старовинної сардинської мови, зберігають латинські слова у фонетичному вигляді, який не дуже відрізняється від латинського.

Діалекти Барбаджії характеризуються деякими несподіваними явищами: «гортанною змичкою», яка замінює звук k і навіть kk (su çásu = kasu; boçare = bokare; frísçu = frisku; sos çánes = sos kánes; sa váça = sa vákka; máçu = mákku) та неприязнь до вимови f-. «Гортанна змичка» є безперечно рідкісним явищем у романських мовах, принаймні як регулярне явище і представлена серією, в той час як вона є дуже поширеною у семітичних і хамітських мовах [4].

Окрім цього, Вагнер досліджує лексичні особливості сардинської мови, звертаючи увагу на унікальні слова, вирази та фразеологізми.

Граматики є ще однією ключовою областю дослідження. Вагнер вивчає морфологічні та синтаксичні особливості сардинської мови, виявляючи ті елементи, які роблять її структурно відмінною. Порівнюючи з іншими романськими мовами, він допомагає розкрити специфіку сардинської граматики. Граматика піддається аналізу щодо взаємодії між сардинською та італійською. Вагнер розглядає можливі впливи на синтаксис, морфологію та граматичні структури. Його дослідження допомагає визначити, як сардинська мова адаптується під впливом італійської та як це впливає на її лінгвістичну структуру.

Морфологія визначає каркас мови. Поки морфологічна система мови залишається фактично недоторканою, мова не втрачає свого характеру і розкриває своє походження від спільного стовпа. Французька мова зазнала з часом багатьох фонетичних трансформацій, так що часто слова набули форми, яку лише лінгвіст може повернути до початкового кореня; але, навіть якщо в морфологічному полі ці фонетичні зміни також призвели до затемнення старих умов, все ж залишилися достатні сліди для того, щоб впізнати французьку як романську мову. Та ж сама румунська, зі своїм лексиконом, наповнена іншомовними словами, і своєю дивною фонетикою, що робить її важкозрозумілою для непроініційованих, все ж є романською мовою за своєю морфологічною структурою, яка, навіть навпаки, залишилася у багатьох відношеннях більш архаїчною, ніж мова інших мовних груп [28].

Сардинська мова - це романська мова, яка найкращим чином з усіх інших зберегла свій латинський характер, включаючи морфологічні аспекти.

Оскільки це вже відомий і визнаний факт для всіх, ми можемо обмежитися кількома вказівками, особливо з огляду на те, що праця «*Flessione nominale e verbale del sardo antico e moderno*, Pisa 1938» (витягнута з *L'Italia Dialettale*, томи XIV і XV) дає кожному можливість орієнтуватися в лабіринті багатьох аналогічних форм різних діалектів [20].

Як всі знають, подібно до морфологічного вигляду, справжні діалекти відносяться до системи західних романських мов (oputs, gorputs). Але, водночас, у французькій мові, через заглушення кінцевих приголосних, ці форми сплутуються з іншими, не романського походження, а в іспанській мові в цих формах з -s у множині, що призвело до виведення «антіетимологічної» однини відповідно до Менендес-Підала (tiempo, pecho, cuerpo, lado). Сардинська мова залишилася вірною старій схемі, повністю збереженій лише в сардинській, в декількох залишках баскської та ретороманської мов.

Важко визначити, чи в сардинській мові іменники чоловічого та жіночого роду в -s колись зберігали -s. Іменники четвертої відміни в -us в сардинській мові, так само, як і в іберороманських мовах, представлені виключно формами в -u: fisu.

Важливим аспектом є також використання сардинської мови в різних життєвих сферах. Вагнер досліджує, як сардинці використовують свою мову у повсякденному спілкуванні, літературі, мистецтві та релігійних обрядах. Це дозволяє визначити роль мови в формуванні культурної ідентичності сардинців.

Вагнер розглядає вплив італійської мови на сардинську та їхні взаємодії, розглядаючи, як цей вплив впливає на лінгвістичний ландшафт регіону. Зокрема, він розглядає елементи лексики, фонетики та граматики, які свідчать про італійське вплив, виявляючи взаємопроникнення між двома мовами.

Однією з ключових точок дослідження є лексичний аспект. Вагнер аналізує словниковий склад сардинської мови, виявляючи слова та вирази, які мають італійське походження. Це розглядається в контексті італійської культурної та історичної інтеграції в сардинський лексикон.

Вагнер звертає увагу на соціокультурний аспект взаємодії між сардинською та італійською мовами. Він досліджує, як цей лінгвістичний контакт впливає на культурну ідентичність сардинців, які використовують обидві мови в різних соціальних ситуаціях [27].

Одним із ключових аспектів є аналіз етнолінгвістичного контексту сардинської мови. Вагнер розглядає, як мова відображає та взаємодіє з культурою та історією сардинців. Він досліджує, які аспекти мови служать засобом збереження та передачі традицій, а також як вони можуть визначати сардинську ідентичність в контексті італійської національної культури:

1. Збереження традицій та історії: Вагнер вивчає, як сардинська мова служить засобом передачі традицій, легенд, і історії сардинського народу. Словниковий запас та вирази, пов'язані з унікальними аспектами сардинської культури, грають важливу роль у збереженні спадщини.

2. Мовна ідентичність та самосвідомість: Автор досліджує, як використання сардинської мови впливає на формування мовної ідентичності серед сардинців. Це може бути важливим елементом їхньої самосвідомості та сприяти утриманню унікальності культурного коду.

3. Соціальне функціонування мови: Вагнер аналізує, як сардинська мова використовується в різних сферах суспільства, таких як сім'я, робота, релігійні обряди. Це дозволяє визначити, як мова взаємодіє з соціальною структурою та виконує певні функції у сардинському суспільстві.

4. Вплив інших культур: Етнолінгвістичний аналіз враховує також вплив інших культур на сардинську мову. Особливо це може бути видимим у випадках, коли італійська мова вносить нові слова чи вирази.

Однією з центральних ідей є питання мовної вартості та престижу сардинської мови в сучасному суспільстві. Вагнер розглядає, які чинники сприяють чи заважають використанню сардинської мови в різних соціальних сферах та як це впливає на самосвідомість мовного співтовариства:

1. Освіта та Масова Комунікація: Вагнер аналізує вплив освіти та масової комунікації на використання мови. Якщо сардинська мова не викладається в школах або не використовується в масових засобах інформації, це може обмежити її активне використання у сфері освіти та впливати на мовну самосвідомість.

2. Соціальний престиж мови: Важливим чинником є соціальний престиж сардинської мови. Якщо вона вважається менш престижною у порівнянні з іншими мовами, то це може призвести до зменшення використання в бізнесі, політиці чи інших соціальних сферах.

3. Економічні чинники: Вагнер вивчає, як економічні фактори впливають на використання сардинської мови. Наприклад, якщо інша мова домінує в економічному секторі, це може призвести до її переваги в бізнес-спілкуванні.

4. Мовна політика: Важливим чинником є також мовна політика — чи існують заходи для заохочення використання сардинської мови у різних сферах. Політичні рішення можуть мати значущий вплив на статус та розвиток мови [13].

Повертаючись до справжніх сардинських діалектів, перша і фундаментальна поділка стосується лінгвістичного простору північної частини, де говорять на логудорезькій, та південної, де говорять на кампіданезькій. Вже раніше ми висвітлили деякі важливі фонетичні особливості, що відокремлюють ці дві варіації, зазначивши, що їх історично можна пояснити прийняттям в південній області інноваційних рис, пов'язаних з пізанським впливом (нагадаємо: палаталізація глухих кільцевих, як ілюструється типом *śentu*, і італійський результат лабіовелярних, як показує тип *ákwa*). Отже, можна зробити висновок, що логудорезький діалект, зокрема центральний логудорезький (у регіоні навколо Нуоро), є найбільш консервативним діалектом латинської мови, і це не лише в межах острова, але й усюди Романії.

Щоб згадати інші явища, які сприяють відмінності між двома основними діалектними групами, слід зазначити, що кожна з них має свій власний тип простези (простеза - це явище, при якому у слові розвивається не етимологічний голосний на початку слова: подумайте про італійське літературне "istrada", "iscuola" і т.д.): у логудорезькому, наприклад, фіксується простеза *i-* перед *s + cons.* (наприклад: від латинського SCIRE маємо лог. *i puog.*

iskire "знати"; від SPICA(M) nuor. ispríka, log. ispríga "суцвіття"; від STARE лог. і nuor. istare "стояти" і т.д.), яка на сьогодні відсутня в кампіданезькому (де відповідні форми є širi, spríga, stai); і навпаки, у кампіданезькому спостерігається простеза а, е, о перед г- на початку слова, яка водночас підсилює (наприклад: від латинського RIVU(M) маємо форми arríu, erríu "річка, струмок"; від ROTA(M) arròða, orròða "колесо"), розвиток, який, зворотно, відсутній у логудорезькому (де відповідні форми є ríbu, ríu і ròta, ròða). Ще однією відмінною рисою, яка відокремлює обидві варіації, є замикання в кампіданезькому закінчень е та о в і та u відповідно: наприклад, лог. káne "собака" ~ камп. káni, лог. kánes "собаки" ~ камп. kánis; лог. dòmo "дім" ~ камп. dòmu, лог. dòmos "доми" ~ камп. dòmus. Ще одним важливим фактом, який стосується морфології і який вже був згаданий раніше, є те, що в кампіданезі є визначений артикль во множині is для обох граматичних родів, тоді як у логудорезі є sos для чоловічого роду і sas для жіночого [5].

Багато інших фактів можна було б висвітлити, щоб пояснити різницю, яка сьогодні спостерігається між логудорезьким та кампіданезьким діалектами. Проте, на завершення важливо зауважити, що такий чіткий розріз, як той, що пропонується тут, між двома лише варіаціями, хоча вірний з наукової точки зору, може бути більш деталізованим, оскільки діалектальний ландшафт острова дуже різноманітний, особливо застосовуючи параметри фонетичної класифікації: можна сказати, не перебільшуючи, що майже кожне сардинське селище має власні вимовні особливості [23].

1.2. Виділення методологічних підходів та інструментів, що дозволяють дослідити соціолінгвістичні аспекти лінгвістичної ситуації в регіоні Сардинія

Для дослідження соціолінгвістичних аспектів лінгвістичної взаємодії в контексті Сардинії можна використовувати різні методологічні підходи та інструменти. Наприклад, етнографічні методи, анкетування та спостереження за мовною практикою допоможуть вивчити використання мови в різних

соціокультурних контекстах. Лінгвістичний аналіз текстів, аудіозаписів та відеоматеріалів дозволить виявити особливості мовного взаємодії. Крім того, можна застосовувати методи соціальної мережевої аналітики для вивчення мережі мовної комунікації в даному регіоні.

Лінгвістична ситуація на острові також незвичайна та цікава.

Сардинія має багатий мовний спадок. Найпоширенішою мовою на острові є італійська, яка є офіційною державною мовою Італії. Водночас на Сардинії також широко використовується сардинська мова, яка є офіційною для цього регіону. Сардинська мова належить до групи італо-романських мов. Вона має свою власну граматику та лексику, відмінну від італійської.

Сардинська мова раніше використовувалася у всіх сферах життя на острові, включаючи освіту, ЗМІ та публічні події. Однак з часом і під впливом італійської мови використання сардинської скоротилося. На сьогоднішній день молодше покоління часто використовує італійську мову у повсякденному спілкуванні. Це створює певні виклики для збереження та просування сардинської мови.

Тим не менш, зусилля для збереження та просування сардинської мови також активно здійснюються. На острові створені спеціальні мовні центри, які займаються відновленням сардинської мови та проводять курси з її вивчення. У шкільній програмі також вводяться уроки з сардинської мови для дітей. Уряд Сардинії також стимулює використання сардинської мови в офіційних документах та громадських заходах.

Ще одним аспектом лінгвістичної ситуації на Сардинії є наявність діалектів. Кожний регіон острова має свій власний діалект, відмінний від сардинської мови та італійської. Деякі з цих діалектів знаходяться під загрозою зникнення, оскільки молодше покоління все менше використовує їх у повсякденному житті.

Незважаючи на виклики, пов'язані з збереженням та зі зміною мовного ландшафту, зусилля для збереження лінгвістичної різноманітності на Сардинії є досить значущими. Організації та активісти зі світського та академічного

середовища спрямовують свої зусилля на підтримку, вивчення та просування сардинської мови та культури.

Туризм також впливає на лінгвістичну ситуацію на острові. Часто туристи, які приїжджають на Сардинію, не володіють сардинською або італійською мовами, і вони використовують англійську або інші міжнародні мови для спілкування. Це також може призвести до зменшення використання місцевих мов у публічних сферах.

Цікавим аспектом лінгвістичної ситуації на Сардинії є також вплив сусідніх мов. Західний узбережжя острова має міжнаціональні контакти з Каталонією та Балеарськими островами, а в східних регіонах можна спостерігати вплив корсиканської мови. Ці контакти відображаються в лексичному та фонетичному рівнях місцевих мов [16].

Усі ці аспекти створюють цікаву та багатогранну лінгвістичну ситуацію на Сардинії. З одного боку, італійська мова має широке використання і виступає основною мовою комунікації. З іншого боку, сардинська мова та діалекти є важливими символами місцевої ідентичності та культури. Зусилля для збереження та просування сардинської мови, а також вивчення та підтримки місцевих діалектів відіграють важливу роль в збереженні лінгвістичної різноманітності на Сардинії.

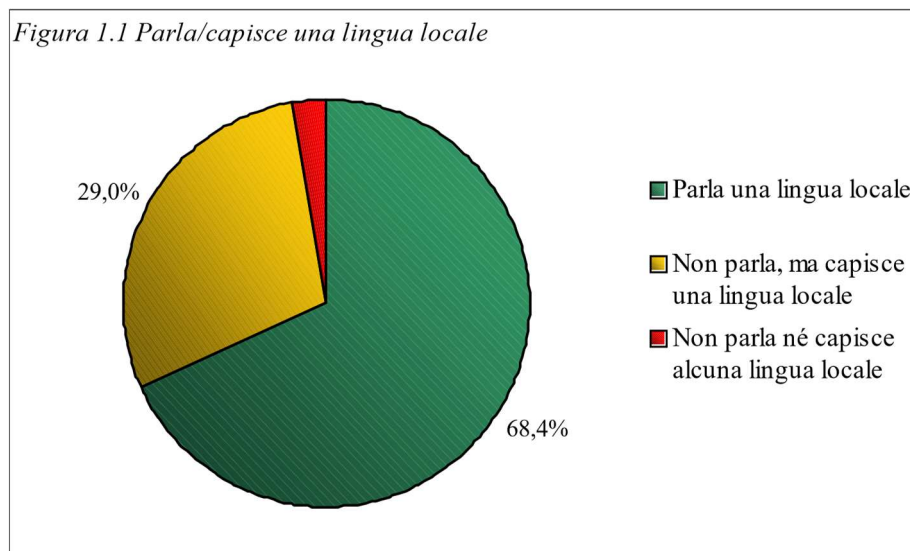
Ще одним цікавим аспектом лінгвістичної ситуації на Сардинії є вплив сардинського діалекту на італійську мову. Через близькі контакти та взаємодію між цими двома мовами можна спостерігати вплив сардинського на італійський лексикон, граматику та вимову. Багато сардинсько-італійських словничків містять в собі запозичення з сардинського діалекту, що свідчить про його вплив на мову місцевого населення.

Крім того, сардинський діалект сильно диференціюється в залежності від території, і можна виділити кілька головних варіантів, таких як кампіданський, лімбургійський, галурітанський та інші. Кожен з них має свої особливості у лексиці, граматиці та фонетиці.

Вчені та активісти працюють над збереженням та просуванням сардинського діалекту, включаючи його вивчення в школах і проведення спеціальних культурних заходів. У цьому контексті важливо зберегти та підтримати лінгвістичну різноманітність на Сардинії і враховувати значення місцевої мови та культури для ідентичності та спільноти острівного населення.

У цілому, лінгвістична ситуація на Сардинії включає в себе багатство мовних варіантів, діалектів та впливів, які вносять свій внесок у формування культурного та мовного ландшафту острова. Збереження цієї різноманітності є важливою задачею для підтримки культурного спадщини та розвитку мовної ідентичності на Сардинії.

Університети Кальярі та Сассарі досліджували питання володіння та використання мовних варіантів на місцевому рівні в певному регіоні. Згідно отриманих даних, 68,4% опитаних стверджують, що вони знають та використовують різноманітні місцеві мовні форми. Навіть серед тих, хто стверджує, що не може розмовляти ними, 29% все одно розуміють принаймні одну місцеву мову. Тільки 65 осіб визнають, що їм абсолютно невідомий світ місцевих мов (Рис 1.1.).

Аргументи тих, хто не володіє місцевими мовами, вказують на використання італійської мови в родині та вищому навчальному закладі. Варто зауважити, що практично ніхто не вказав на ворожість до «діалектів» в родині,

школі чи соціальному оточенні. Значна меншина, особливо ті, хто має вищу освіту, висловлює бажання вивчати місцеві мовні форми.

Також у тексті підкреслюється, що чоловіки частіше, ніж жінки, володіють місцевими мовами, особливо серед молодших осіб. Наукове дослідження виявило від'ємну кореляцію між рівнем освіти та володінням місцевими мовами. Більше 90% тих, хто має лише початкову освіту, володіють місцевими мовами, порівняно з трохи більше половини тих, хто має вищу освіту. Зазначається також вплив гендерної різниці, де жінки з вищою освітою менше схильні визнавати володіння місцевими мовами.

У невеликих місцевостях використання місцевих мов є набагато поширенішим, ніж у містах. У муніципалітетах до 4000 мешканців, близько 75% подружжя використовують місцеву мову або обидва мовні коди для спілкування один з одним, а в тих, що налічують 20 000 мешканців, цей показник становить близько 63%. У великих містах використання італійської стає широко поширеним, коливаючись між 66-70%. Навіть у невеликих муніципалітетах молоде покоління впливає на використання обох мовних кодів: більшість опитаних використовують місцевий код при спілкуванні з батьками, тоді як італійська набуває популярності при спілкуванні з дітьми (Таблиця 1.1.).

Таблиця 1.1. Lingua parlata prevalentemente col coniuge per ampiezza demografica dei comuni

	Fino a 4.000 abitanti	Da 4.000 a 20.000 abitanti	Da 20.000 a 100.000 abitanti	Oltre 100.000 abitanti
Italiano	24,7	37,6	66,4	69,8
Lingua locale	54,5	47,2	19,5	11,7
Entrambe	20,8	15,3	14,2	18,5
Totale	100,0	100,0	100,0	100,0

<i>N</i>	154	229	318	325
----------	-----	-----	-----	-----

Також важливо відзначити, що місцевий код виявляється частіше використовуваним у взаємодіях поза сім'єю в невеликих центрах порівняно з великими містами. Аналізуючи використання італійської, місцевого і обох мовних кодів у різних комунікативних ситуаціях в залежності від рівня освіти респондентів та розміру муніципалітету, можна побачити, що різниці між сільськими та міськими зонами є значущими. Зазначається, що використання мови, будь то італійської чи місцевої, відповідає формальності чи неформальності відносин, місць та комунікативних взаємодій [18].

Цей аналіз також підтверджує вплив процесів навчання та міського проживання на зміни в мовній діаграмі. Зазначається, що використання місцевих мов виявляється поширеним в місцевостях з менше ніж 20 000 мешканців незалежно від рівня освіти, в той час як у великих містах воно зменшується принаймні наполовину, але частіше використовується в поєднанні з італійською. Також вказується, що великі міста виявляють більш суттєвий вплив мовних варіантів на людей із низьким рівнем освіти та низьким соціальним статусом.

Узагальнюючи, аналіз демонструє, що там, де місцеві мови використовуються менше, є значні зміни в користуванні обома мовними кодами. Цей підхід до спілкування властивий не лише невеликим, але і великим містам, особливо серед осіб із високим рівнем освіти, принаймні в окремих взаємодіях та контекстах [3].

Наведемо приклади використання місцевих мов у емоційних та комунікативних контекстах. Наприклад, у виправданні та загрозах 70% опитаних від малих містечок використовують місцеву мову або чергують обидва коди, тоді як для вираження гніву або клятв відсоток зростає відповідно до 70% та 73%, з частим використанням місцевих мов навіть серед освічених мешканців міст, частіше в чергуванні з італійською, ніж у використанні лише місцевого коду. На низьких рівнях освіти, як у селах, так і

в містах, ці вирази емоцій в мові суттєво поширені. Крім того, для того, щоб жартувати та розповідати анекдоти як у місті, так і в селах більшість людей використовує обидва коди.

Ці дані чітко вказують на зниження використання місцевих мов в сімейному оточенні з плином часу від старших поколінь до молодших, а також на переважання використання італійської в позасімейних та формальних ситуаціях. Як вже зазначалося, використання обох кодів відображає певні «розломи»: між статтю та віком, між низьким та високим рівнем освіти, між сільським та міським населенням, між соціальними верствами та класами. Не дивлячись на песимістичні висновки стосовно виживання мов Сардинії, що виникають з занепаду місцевих мов, особливо в родинному оточенні, залишається фактом, що при спілкуванні сарди часто використовують обидва мовні коди, особливо в неформальних соціальних оточеннях, таких як однокласники, знайомі та сусіди. Це відбувається переважно, як бачимо, у невеликих містах і серед менш освічених верств, але використання обох кодів є поширеним також в містах, і також серед більш освічених верств. Малі соціальні групи та обмежені мовні взаємодії, де використовується виключно італійська мова, майже виняток: лише серед опитуваних з міст використовують італійську мову в школах та церквах, для спілкування з лікарем чи священником та для молитви чи внутрішнього роздуму [9].

Висновки до Розділу 1

В ході дослідження стає зрозуміло, що вивчення внутрішніх динамік діалектів Сардинії через призму «*La lingua sarda*» Макса Леопольда Вагнера є важливим кроком у розумінні лінгвістичної ситуації в цьому регіоні. Аналіз ключових теоретичних концепцій показав багатоаспектність лінгвістичного спадку, що створює унікальний лінгвістичний пейзаж.

Методологічні підходи та інструменти, використані в дослідженні, розкрили соціолінгвістичні аспекти та взаємодію діалектів у регіоні, визначаючи їхній вплив на лінгвістичну різноманітність. Це дослідження не лише розширює знання про лінгвістичні реалії Сардинії, але й стимулює подальші наукові дослідження в цьому напрямку, відкриваючи двері для глибокого розуміння і збереження мовної спадщини цього унікального регіону.

Це дослідження слугує не лише науковим інтересам, але і є практично важливим у контексті збереження та популяризації мовної спадщини Сардинії. Наша робота може стати корисною основою для подальших проєктів, спрямованих на розширення досліджень у галузі діалектології та лінгвістики, а також для розвитку освітніх програм, спрямованих на збереження та підтримку різноманітності мовних форм у цьому унікальному регіоні.

Таким чином, наше дослідження визначає себе як важливий крок у збагаченні лінгвістичних знань та культурного розмаїття Сардинії. Започатковані нами рефлексії та висновки відкривають нові перспективи для подальших наукових вивчень та практичних застосувань, сприяючи загальному розвитку лінгвістичних та культурних досліджень [12].

Навіть якщо в Сардинії не існує єдиного визнаного всіма зразка сардинської мови, правильно стверджувати, що різноманіття сардинських варіантів може бути розглянуте як окрема мова, оскільки всі мови на Сардинії мають численні спільні риси та чітко відрізняються від італійської, іспанської, французької та всіх інших престижних мов, зазвичай визначених як «мови». А

морфологія сардинських варіантів є повністю незалежною від морфології мов, поширених на італійському континенті, навіть з фонетичної точки зору. Сардинська має свою автономію, що відрізняє її від інших неолатинських мов.

РОЗДІЛ 2. САРДИНСЬКІ СЛОВА: РОЗКРИТТЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ НЮАНСІВ

2.1. Дослідження Сардинської мови

Сардинська – це мова, яка належить до романської групи індоєвропейських мов. Її вважають автономною у системах діалектів Італійського, Галльського та Іспанського походження і визнається окремою мовою в неолатинській панорамі. Сардинський діалект поділяється на дві великі групи: Логудорезе-Нуорезе, який використовується в центральнопівнічній частині Сардинії приблизно 400 000 жителями, і Кампіданезе, типовий для центральнопівденної частини острова та вживаний близько 900 000 жителями. Незважаючи на схожу морфологію, лексикон і фундаментально однорідний синтаксис обох варіантів, існують фонетичні та лексичні відмінності, які, однак, не становлять перешкоди для взаєморозуміння. Однією з основних характеристик, яка відрізняє обидві діалектні групи, є множинний визначений артикль (is для обох родів у кампіданезе, sos/sas у логудорезе) та обробка латинських етимологічних голосних E та O, які залишаються незмінними у центральному варіанті і змінюються на I та U у центральнопівденних. Також існує численні «перехідні діалекти» або Месанія, такі як Арборенсе, південний Барбарічіно та Ольястріно, які демонструють характеристики обох варіантів [21].

Є ще дві мови, які використовуються на далекому півночі острова і називаються сардинсько-корсиканськими, які вчені вважають за мову, споріднену сардинській, яка є частиною італійської мовної системи типу корсикансько-тосканської. Ці мови – Галлурезе та Туррітано або Сассарезе, мають визначені особливості:

Галлурезе: вважається варіантом корсикансько-південного, вживається на північному сході Сардинії і відомий лінгвістами як корсикансько-галлурський. Мова сягає часів великих міграційних потоків, що вдарили по

Галлурі з другої половини чотирнадцятого століття або, за іншими версіями, з шістнадцятого століття;

Туррітано або Сассарезе: належить до XII-XIII століть і використовується в Сассарі, Порто-Торрес, Сорсо, Кастельсардо та околицях. Вона зберігає граматику та основну структуру корсикансько-тосканської, але впливає на лексику та фонетику логудорезе та лігурської, каталонської та іспанської мов;

За даними, зібраними у звіті «*Limba Sarda comuna. A sociolinguistic research*», дослідження, замовлене Регіоном Сардинії і проведене університетом Кальярі, ми знаємо, що:

1. 68,4% сардинців вважають, що вони знають і розмовляють якоюсь місцевою мовою. Цей відсоток у муніципалітетах з меншою кількістю жителів (до 4000) підвищується до 85,5%, тоді як у тих, де більше 100 тисяч жителів, він падає до 57,9%;
2. 29% визнають, що вони мають лише пасивну компетентність, тоді як 2,7% від загальної кількості говорять, що не розмовляють і не розуміють їх;
3. 37,8% в цілому чи частково підтримують ідею введення єдиної писемної форми для публікації документів Регіону Сардинії;
4. 57,3% висловили «повну підтримку» введенню місцевої мови в школі, наряді з італійською, і 78,6% вважають школу контекстом, в якому слід використовувати місцеву мову, щоб вона продовжувала жити та розвиватися;
5. 89,9% сардинців висловили «дуже позитивну» згоду з твердженням, що місцеву мову «слід підтримувати і розвивати, оскільки вона є частиною нашої ідентичності».

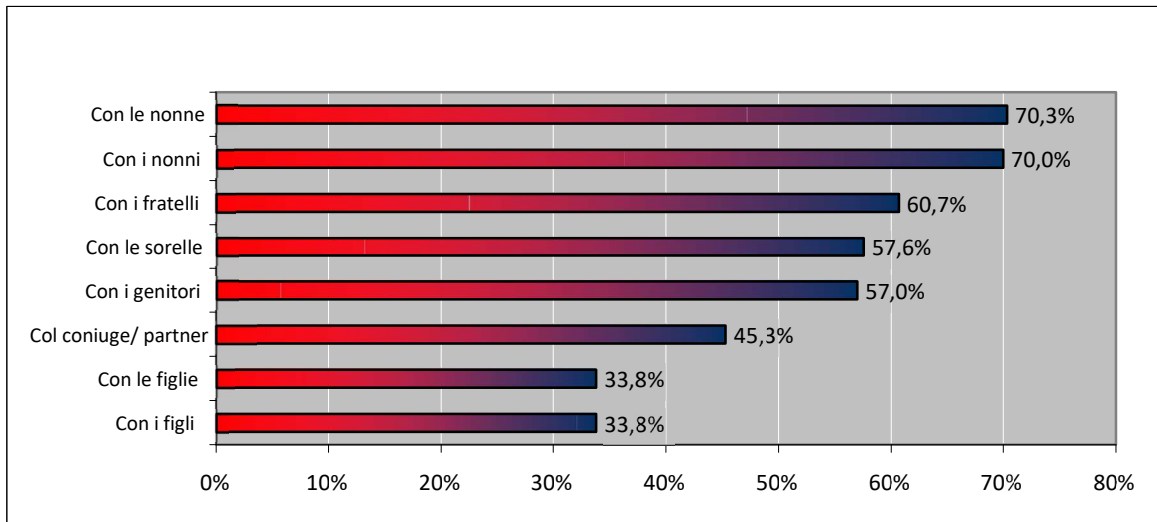
Таблиця. 1.2. Percentuale di persone che si dichiarano “molto d'accordo” rispetto alle seguenti affermazioni (percentuali di colonna per i singoli items)

	Parla una lingua locale	Non parla, ma capisce una lingua locale	Non parla e non capisce alcuna lingua locale	Totale
“la lingua locale deve essere promossa e sostenuta perché è parte della nostra identità”	93,6	83,7	61,5	89,9
“la lingua locale deve essere promossa e sostenuta perché è bella”	85,1	66,0	44,6	78,5
“la lingua locale è una lingua povera inutile per la vita di oggi”	2,0	3,4	15,4	2,7
“la lingua locale sta scomparendo e non vale la pena di cercare di rivitalizzarla”	1,7	2,7	13,8	2,3
<i>N</i>	<i>1.666</i>	<i>706</i>	<i>65</i>	<i>2.437</i>

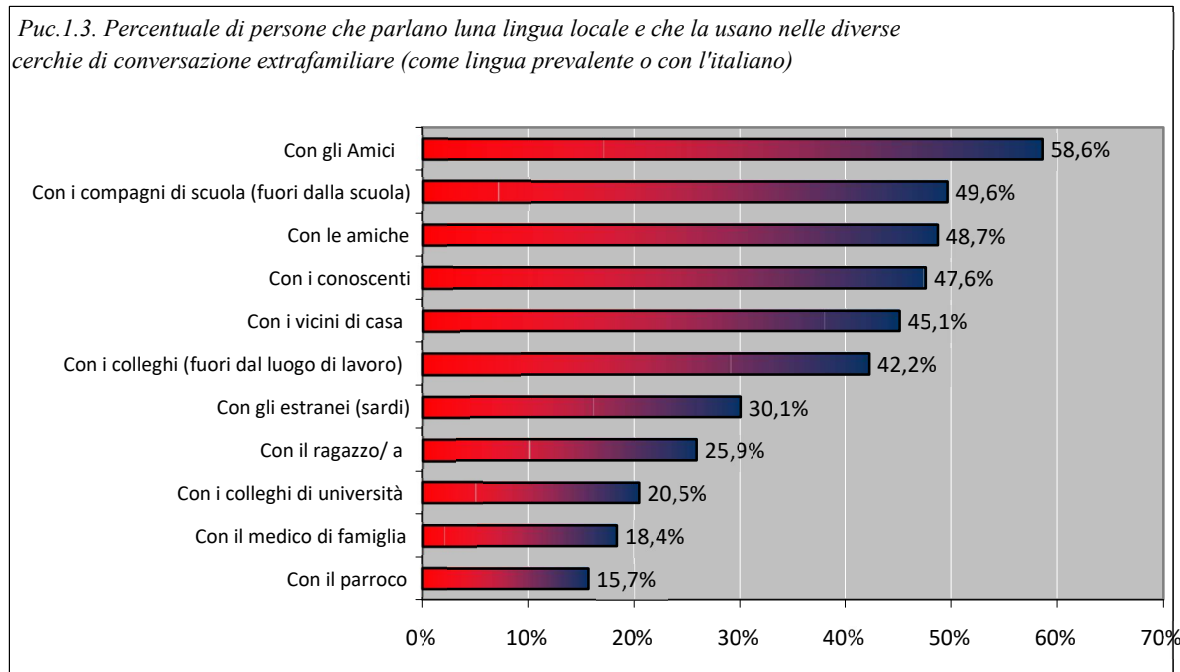
«Місцевий колір», який, здається, визначає використання італійської більшості тих, хто стверджує, що володіє обома мовами або є італофонами, однак не може не побачити переваження італійської та її здатність втручатися в місцеві мови: опитані, фактично, визнають, що їм легше розмовляти італійською, ніж місцевою мовою, 57% в першому випадку та 30% в другому.

Важливо відзначити, що це один з небагатьох пунктів опитування, який фіксує високий відсоток відповідей «не знаю» - 12%. Ті, хто відчуває себе комфортно в одній або іншій мові, розташовуються відповідно до тих координат, щодо активної компетентності місцевих варіантів мови: жінки, молодші та краще освічені особи, мешканці міст, чий батько чи мати є італофонами, виявляють легше володіння італійською; чоловіки, старші, менше освічені, мешканці менших населених пунктів та ті, які виростили в родині, де говорили мовою місцевої групи, заявляють, що легше вживають саме цю мову [20].

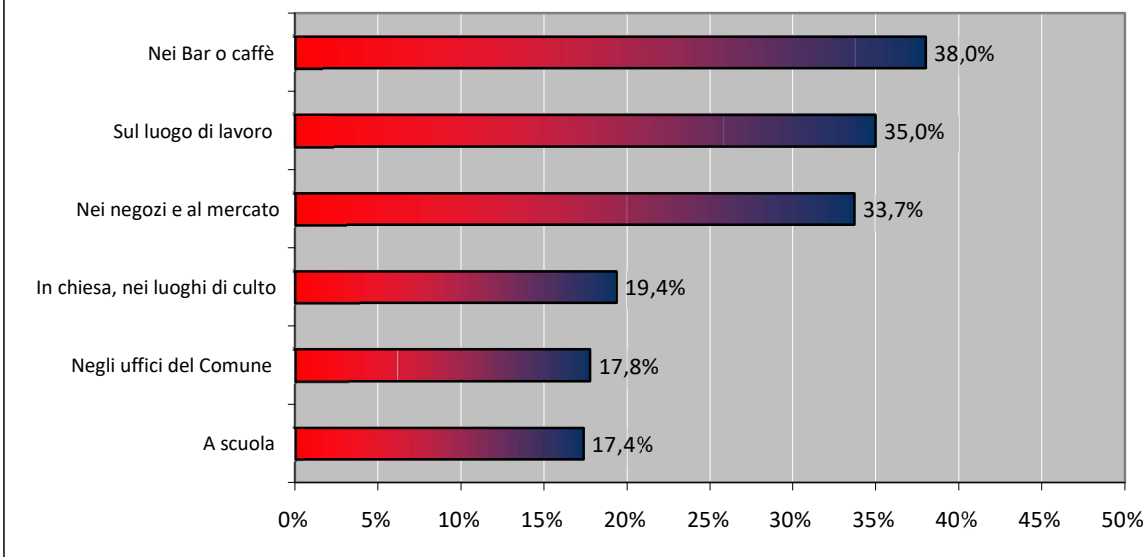
(Майже) сімейна мова. Це заявлене володіння місцевими мовами, схоже, не виражається у широкому розповсюдженні на різних соціальних колах, які використовують опитані, за винятком сімейного середовища. У цьому останньому звичка використовувати місцеву мову або обидва мовні коди стосується більшості родичів - за значущим винятком дітей - в той час як у позасімейних взаємодіях італійська мова переважає, хоча, з різною частотою, опитані заявляють, що використовують обидва мовні коди. Переходячи від родинних взаємодій до взаємодій у сфері дружби і товарищкості до найбільш офіційних і урочистих сфер, ті, які виражаються переважно мовами місцевого вжитку, досягають все менших цифр: якщо в родинних розмовах приблизно 60% використовують мову місцевого вжитку або обидва мовні коди для спілкування з братами, сестрами, дідусями та бабусями, місцевий варіант використовується лише в 9% випадків для спілкування з сімейним лікарем і в 6,5% - з священником. З цими постатями використання одного або іншого коду також, в цілому, здається досить рідкісним. Щодо середовищ, в яких відбувається комунікація, континуум від родинного/громадського/інституційного відображає вибір мовного коду: здається, що не випадково бар, робочі місця, ринок і магазини - це середовища, де частіше за все використовується місцева мова або обидва мовні коди, тоді як у школі та церкві місцеві варіанти мов рідко використовуються [25].

Puc. 1.2. Percentuale di persone che parlano una lingua locale e che la usano con i diversi parenti (come lingua principale o con l'italiano)

Puc. 1.4. Percentuale di persone che parlano una lingua locale e che la usano nei diversi ambienti (come lingua prevalente o con l'italiano)

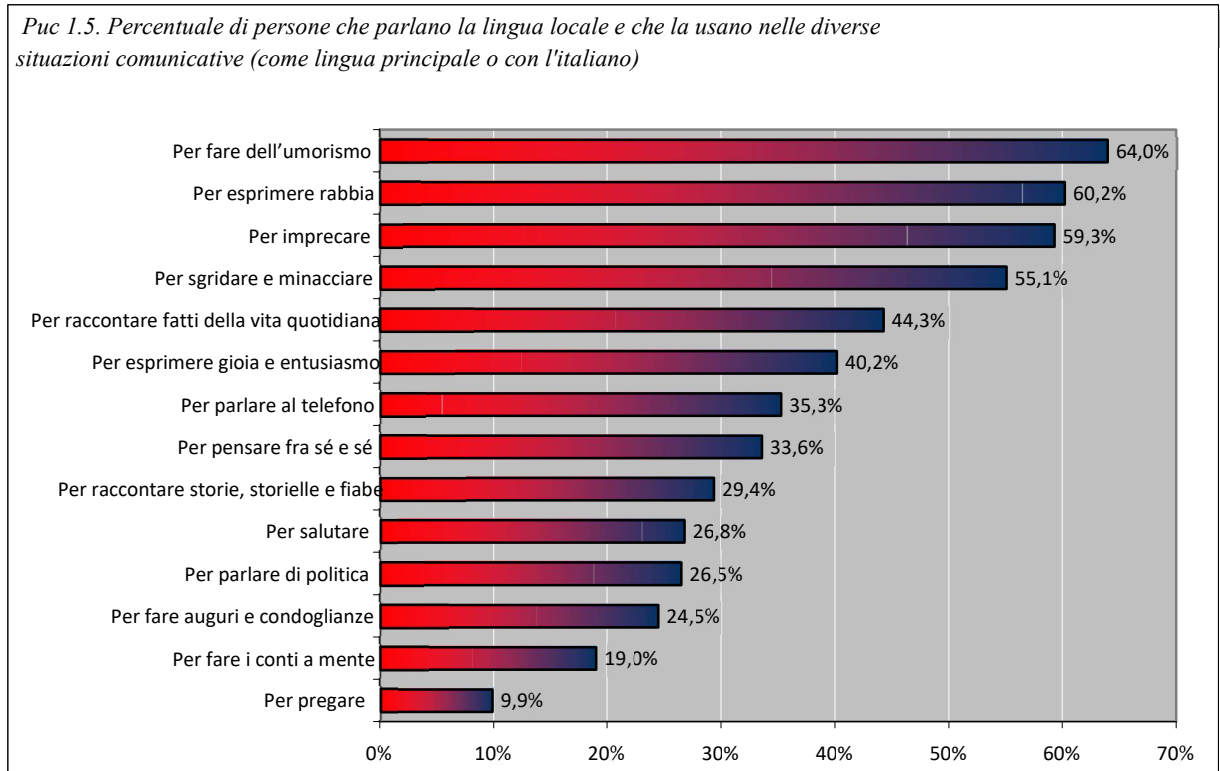

У менших містах сімейне використання місцевих мов є набагато поширенішим, ніж у великих. У муніципалітетах з менше ніж 4000 мешканців приблизно 75% подружжя використовує місцеву мову або обидва мовні коди для спілкування між собою, тоді як у тих, де мешкає понад 20 000 осіб, цей відсоток складає 63%. У великих містах та містах використання італійської мови стає широкою більшістю, коливаючись від 66% до 70%. Навіть у невеликих муніципалітетах покоління впливає на використання обох мовних кодів: до батьків більшість опитаних використовує місцевий код, тоді як італійська використовується частіше при спілкуванні з дітьми. Сільське/міське проживання також впливає на мовні взаємодії різних класів родичів: у менших містах переважно використовується місцевий варіант мови при спілкуванні з братами, сестрами, дідусем і бабусею; у великих містах та, особливо, у мегаполісах, італійська мова переважає у спілкуванні між братами і сестрами, тоді як із дідусем і бабусею є більше упередження до місцевих мов [15].

Немає сумніву, проте, що в ситуаціях високого комунікативного контролю основний мовний код - італійська - використовується як в селах, так і в містах, особливо якщо є хоча б мінімальна освіта: для молитви, вітання, висловлення привітань та співчуття або обговорення політики італійську мову використовують практично всюди, рідше використовують обидва мовні коди.

Навпаки, в менш контрольованих або більш «емоційних» ситуаціях місцеві мови часто використовуються навіть у містах, принаймні серед людей із невеликим рівнем освіти.

2.2. Мовне спілкування: Соціальні контексти та вплив діалектів на комунікацію

Територія Сардинії характеризується сильним багатомовністю, де важко визначити точні межі між однією варіантною формою і іншою, кожна з них відрізняється своїми фонетичними, морфологічними та лексичними особливостями. Довгий час лінгвісти намагаються визначити відмінності між різними лінгвістичними варіантами мови, що вживаються на Сардинії, проте не існує однозначно прийнятої теорії.

Ми досліджуємо сардинські лінгвістичні варіанти, на які посилається «Legge regionale 26 del 1997» (Регіональний закон від 1997 року про збереження лінгвістичних меншин): Кампіданезе, Нуорезе та Логудорезе, а також інші не-сардинські варіанти, які використовуються на острові, такі як Сассарезе, Галлурезе, Табарчино та Альгерезе [21].

У порівнянні з іншими неолатинськими мовами, сардинська має кілька особливостей і навіть значних розбіжностей. Писемна продукція на сардинській мові була дуже обширною і використовувалася у офіційних та документальних текстах, або в патримоніальних і юридичних документах, зокрема в кондажах. Кондаге, від середньовічного сардинського терміну «кондаке» (з грецького *Κοντακίον*), був свого роду адміністративним документом, який використовувався в сардинських Джудікатах від 11-го до 13-го століть. Кондаге Санта-Марія-ді-Бонаркадо, зокрема, надає дійсний джерело для філологічних та глосологічних досліджень сардинської мови, зокрема для області Арборенсіс (Вірдіс, 1982) [17].

Щодо лексики, сардинська лексична спадщина є оригінальним амальгамою латинської, стародавньої та сучасної італійської, каталонської та іспанської мов, часто з унікальними та відмінними творіннями та тлумаченнями.

Сардинська мова довгий час перебувала у стані зростаючої маргіналізації у офіційних вживаннях і обмежувалася виключно родинним та розмовним вживанням. В основному вона використовувалася в низьких лінгвістичних реєстрах, або переважно для поетичних літературних творів, і час від часу її вважали мовою маргінального вживання порівняно з іспанською та італійською [12].

Наразі найважчою фазою для сардинської та діалектів загалом, здається, є переборювання. Люди менше бояться розмовляти на діалекті, іноді знову відкриваючи гордість в мовленні рідною національною мовою. На рівні італійської мови, а навіть більше в межах Європейського Співтовариства, культурна, історична та антропологічна цінність європейських мовні меншин, таких як сардинська, стає все більш важливою. Були запущені політичні та культурні заходи для їхнього збереження, і навіть регіональна політика в Сардинії націлюється на повернення сардинської мови до шкіл та пропонує проекти для її реалізації.

Сардинська мова є особливою мовою: існує багато варіантів залежно від розглядуваної області, таких як Логудорезе, Нуорезе, Кампіданезе, і не місцевих, таких як Сассарезе, Каталано, Галлурезе і Табаркино, як показано на Рис 1., що відображає географічний розподіл різновидів сардинської мови.

Рис. 1.6.

Як пояснено у Viridis (1978), сардинська мова вживається на Сардинії і лише на Сардинії (за винятком великої кількості емігрантів, які носять, говорять і практикують сардинську мову поза островом). Проте сардинська мова не вживається в усій Сардинії: фактично, її необхідно виключити в

Галлурі, де говорять діалект південного курсу, в Альгеро, де говорять каталонською, і, нарешті, в Карлофорте та Каласетта, де говорять лігурською.

Сассарезе має особливі історичні походження, з'явившись у Середньовіччі під час пізньогенуезько-пізанського проникнення як вільна мова внаслідок контактного ефекту між двома мовними типами: сардинською та італійською континентальною.

Лугодорезе та Нуорезе в основному вживаються у північному підрегіоні острова. Кампіданезе - це різновид сардинської мови, що вживається передусім у південно-центральної частині Сардинії.

Мова ніколи не мала справжньої уніфікації, і жодна лінгвістична варіація над іншими ніколи не нав'язувалася. Іноді той, хто говорить варіантом північної Сардинії, може мати деякі труднощі в розумінні варіанта південної Сардинії і навпаки. Таким чином, іноді важко спілкуватися.

Чотири сардинські діалекти є говорами у групі неолатинських мов, які походять від латинської мови. Вони відрізняються один від одного в різних фонетичних і лексичних аспектах. Проте, в цілому, через ізольованість території, вони різнобічно зберегли певні архаїчні риси, не відгороджуючись від італійської мови. Крім того, вони асимілювали недавні неологізми. Діалекти названі відповідно до областей, де вони вживаються: Кампіданезе, Лугодорезе, Галлурезе і Сассарезе [26].

Кампіданезе, який отримав назву від Кампідано («широке поле»), рівнина між провінціями Кальярі та Орістано, вживається практично на всій південній частині Сардинії і на південно-східному узбережжі Ольястри в провінції Нуоро.

Лугодорезе, чия назва походить від Лугодоро («місце Торрес», тобто територія Порто-Торрес, головного міста одного з чотирьох старовинних адміністративних округів Сардинії), вживається у північно-центральної частині острова. Вважається літературною формою сардинської мови.

Галлурезе, чия назва походить від півня на гербі благородної родини Вісконті з Ломбардії, давніх власників цього місця, вживається у всій Галлурі («землі півня»), тобто на північному сході острова.

Сассарезе, що отримало назву від міста Сассарі, головного міста провінції з однойменною назвою, вживається в самому Сассарі, в його передмістях і в екстремальній північно-західній частині Сардинії.

Діалекти Кампіданезе, Галлурезе та Сассарезе зазнали кількох лінгвістичних змін і мали багато можливостей для збагачення лексики через більш часті обміни з іншими культурами. З іншого боку, діалект Лугодорезе, завдяки природі своєї території, яка є віддаленою і розташованою в непрохідному внутрішньому регіоні Сардинії, не зазнав значного впливу ззовні. Таким чином, він є чудовим прикладом лінгвістичного консерватизму, зберігаючи свою найбільш давню форму [20].

Місто Альгеро розташоване на західному узбережжі острова Сардинія (провінція Сассарі). Згідно з офіційними даними, близько 20 тисяч мешканців (приблизно 40% від загальної кількості населення міста) розмовляють на альгерському діалекті каталанської мови (кат. *alguerès*, іт. *algherese*). Таким чином, в соціолінгвістичному відношенні в Альгеро склалася рідкісна мовна ситуація, при якій в зону поширення міноритарної мови (сардинської в Італії) включено ще одну мовну зону того типу, який у сучасній лінгвістиці іноді називають «острівним» (іт. *insulare*). Далі ми розглянемо особливості розвитку каталаномовної громади Альгеро в останні роки, зупиняючись передусім на факторах, які позитивно чи негативно впливають на збереження в місті каталанського діалекту. В якості матеріалу були використані як соціолінгвістичні дослідження італійських та каталонських вчених, так і наші власні спостереження.

Альгерський діалект виокремлюється в системі каталанських діалектів, що зумовлено передусім специфікою географічного положення Альгеро та особливостями історичного розвитку цього діалекту. Каталанську мову привезли до Альгеро піддані королівства Арагон, які завоювали місто в 1353

році, і вже майже сім століть вона існує там в ізоляції від «метрополії», від якої Альгеро відділяє розташування та море. Крім того, альгерський каталонський діалект відчував і продовжує відчувати вплив двох інших мов острова Сардинія - сардинської, мови корінного населення, та італійської, яка з XVIII ст. є офіційною мовою Сардинії [16].

Критична ситуація альгерського діалекту пов'язана в багатьох відносинах з тим, що каталаномовне меншинство Альгеро практично не усвідомлює себе таким. Мешканці Альгеро відчужені від націоналістичних настроїв, які характерні для каталонців, і відносяться до самої Каталонії обережно, якщо не вороже. Вони вважають себе сардинцями (і, як і всі сардинці, італійцями), а свою рідну мову називають альгерською, але ніколи – каталонською. Тим не менше альгерська інтелігенція визнає певний зв'язок Альгеро з каталаномовною культурою і вживає ряд заходів зі збереження своєї мови та культурної самобутності [9].

У сукупності було прийнято чимало заходів у сфері підтримки та розвитку альгерського діалекту. По-перше, слід відзначити, що каталанська мова Альгеро згадується в законі про сардинську мову (*Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna*, 1998) та законі про історичні лінгвістичні меншинності Італії (*№ 482 Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche*, 1999). Ці закони, хоча і не надають йому офіційного статусу, свідчать про важливу роль, яку він відіграє в житті міста.

Серед заходів, спрямованих на зміцнення альгерської культурної спільноти, слід відзначити ініціативи з навчання альгерському каталонському (найбільш значущим явищем в цьому напрямку є школа імені Паскуаля Скану, де викладання триває з 1982 року), діяльність Альгерського культурного центру *Obra Cultural de l'Alguer* (з 1985 року) та його бібліотеки (з 1989 року), щотижневі меси на альгерському (з 1981 року), фестивалі та концерти фольклорної музики та народних пісень, поетичні конкурси імені Рафаеля Сарі, видання книг на альгерському каталонському, публічні лекції, виставки фотографій, вечірки та релігійні свята. Особливе значення має видання

періодичних видань на каталанському (газета L'Alguer і журнал Revista de l'Alguer), присвячених, передусім, культурному життю міста. Місцевий варіант каталанського широко використовується в альгерському Інтернеті, а з лютого 2006 року офіційна сторінка мерії міста та культурного центру Obra Cultural de l'Alguer навіть отримали домен cat.

Особливість сардинської лінгвістики, порівняно з іншими говорами в Італії, пов'язана з історією острова. Перші контакти з латинською мовою належать до 238 р. до н. е., хоча лінгвістичне проникнення вглиб острова було дуже повільним і зазнало сильного опору. Після переходу під контроль Східно-Римської імперії у 476 році, мова і культура не злилися через вторгнення вандалів. На початку другого тисячоліття Сардинія потрапила під вплив Пізи та Генуї, а потім з XIV по XVIII століття вона відчинилася впливу Каталонії та Кастилії. Поширення італійської мови почалося з підйому Королівства Сардинії під владою дому Савойї в 1720 році [14].

Коротко кажучи, діалекти Кампіданезе, Лугодорезе, Галлурезе та Сассарезе представляють (хоча й різним чином відносно один одного) лінгвістичний результат складного змішування цих культур. Таким чином, через особливості сардинської території, діалекти змогли зберегти сліди до-римських говорів; серед цих говорів лінгвісти виявляють феніційські (а також лівійські та лігурські) елементи. Прикладом може служити слово «zìppiri», що означає розмарин.

Починаючи з лінгвістичних різновидів іншомовців на острові, слід зазначити передусім альгерську (каталонську мову), яка і досі є живою в Альгеро, на північному заході регіону. Вона виникла після заселення міста в 1354 році каталонськими колоністами. Крім того, в Карлофорте та Калазетті на південному заході Сардинії говорять лігурським діалектом, табаркіно, який сформувався в 1738 році, коли Карло Емануеле III Савойський передав острів Сан-П'єтро колоністам з Пеглі, що прибули з Табарки, перед туніським узбережжям [7].

Складніше стоїть питання стосовно сассарської та галлурезької мов, які є різновидами на північному заході острова: на заході сассарська мова залишається використовуваною і в Сассарі, і в Сорсо, Порто-Торрес та Стінтіно; на сході галлурезька мова використовується саме в Галлурі. Фактично, не дивлячись на те, що у минулому були гарячі полеміки на цю тему, з наукового погляду, використовуючи глоттологічні, а не географічні чи політичні класифікаційні параметри, цілком обґрунтовано вважати, як робив Вагнер, сассарську та галлурезьку мовами італійськими, які повинні бути включені до корсиканської та тосканської, базуючись на глибоких фоно-морфологічних, синтаксичних та лексичних відмінностях, які відокремлюють ці мови від сардинської в цілому. Щоб підтвердити це твердження конкретними доказами, обмежимося зазначенням трьох фактів серед багатьох: перше, з фонетичного погляду, в галлурезькій, так само як і в сассарській (і в тосканських діалектах), відсутній феномен метафонії, так характерний для сардинської, де тембр тонічного голосного визначається механічно звуками слідуєчих голосних; залишаючись в області фонетики, другий факт, який можна відзначити, полягає в тому, що, утримуючи кінцеві приголосні, сассарсько-галлурезька, так само як і корсиканська, втрачають їх (зі значущими наслідками для морфології, оскільки це призводить до відсутності приголосних морфем); і, нарешті, в області морфології, яка є вирішальною в подібних питаннях, нагадуємо, що, тим часом як визначальні артиклі в сардинській мові - *su, sa, sos, sas* (від лат. *IPSU(M)*; в кампіданському мовленні це *is* у множині, яке в будь-якому випадку має ту ж саму походження), в сассарській та галлурезькій це *lu, la, li* воістину в єднанні (від лат. *ILLU(M)*).

З історичного погляду, для розуміння причин і коренів цього стану різноманітності, спочатку треба врахувати нещодавнє походження обох діалектів у регіонах, де раніше говорили на логудорезькій мові, на якій ще у 1316 році були складені Муніципальні статuti Сассарі. Проте, починаючи з XII століття, тосканський вплив на північній частині Сардинії (як і, як вже було сказано, у південній частині) ставав сильним через міграції з материка,

що виявляється як із запозичень (тосканських, а також генуезьких), присутніх у згаданих вище Сассарських статутах, так і аналізуючи особливу фонетичну структуру північних логудорезьких діалектів, які виявляють фонетичну форму з глибоким впливом континентальних мов. З цього часу, ймовірно, почався процес формування двох північних мов; інтенсивне спорожнення, яке торкнулося північної Сардинії у наступні століття, і відповідна роль людей корсиканського, пізанського та генуезького походження в переселенні цих зон, мусило надати рішучий поштовх цьому процесу. Щодо Галлури, зокрема, ми знаємо, завдяки дослідженням французького географа Моріса Ле Ланну, що з початку XVIII століття вона була переселена на три чверті корсиканцями, що виправдовує те, що сьогодні галлурезька розглядається як корсиканський діалект. Щодо сассарської, можна подумати разом із Вагнером, що вона спочатку була «народним діалектом, який, за всіма підказками, формувався повільно з XVI століття, після того, як різні смертоносні епідемії знищили населення міста; з виживших більшість була пізанського та корсиканського походження, і також були генуезці. Так народився той гібридний діалект, яким сьогодні говорять в Сассарі, Порто-Торресі та Сорсо, основа якого - це пошкоджений тосканський з кількома слідами генуезького (-р- замість -l-: ara 'крило'; meta 'яблуко'...), і зі значним числом сардинських слів» [21].

В цілому, на сьогодні чотири сардинські діалекти вживають майже півмільйона людей. Проте через відмінності між формами самого діалекту та відсутність єдиної лінгвістичної форми лінгвісти дотримуються обережного підходу щодо визнання сардинської мови як такої.

В нещодавньому минулому вдалося зробити значні кроки у напрямку нормалізації мови завдяки створенню спеціальних установ (Ufitziu de sa limba sarda) для сардинської мови в різних провінціях Сардинії, серед яких Установа в провінції Нуоро виявилася провідною в цій діяльності. Ця Установа розробила широкий «Лінгвістичний план політики», фінансований Президентом Кабінету Міністрів Республіки Італія. В рамках цього плану Установа провела значний редакційний роботу з лінгвістичної дисемінації та

уніфікації. Зокрема, ця установа створила спеціальну наукову раду для координації зусиль. Вона передбачила активацію лінгвістичного вікна для задоволення потреб цивільних служб, інститутів, фірм та державних підприємств. Вона створила спеціальний веб-сайт та безкоштовний номер телефону. Вона поширила серію словників на такі теми, як: орфографія, синоніми, топонімія та антропонімія; а також монолінгвальний словник на сардинській мові, італійсько-сардинський словник; автоматичний перевіряльник орфографії, аналізатор тексту, рифмувальний словник, словники жаргонів, таблиці номенклатури, підручники для розмов та підручники для дистанційного навчання, формуляри та різноманітний просувальний/рекламний матеріал.

Інші зусилля були витрачені різними провінційними установами, які розпочали кілька культурних заходів та публікацій, кожен у межах своєї компетенції, всі спрямовані на визначення місцево уніфікованої лінгвістичної структури та поширення її на всій території. Однак координація зусиль на регіональному рівні завжди була обмеженою.

Суттєві труднощі, які до цього часу ускладнювали процес лінгвістичної уніфікації, в основному випливають з багатьох обставин виключення. Іншими словами, те, що один із чотирьох діалектів повинен бути обраний як основа для уніфікації, систематично зіштовхується з опором тих, хто боїться виключення. У минулому це завжди призводило до відмови від будь-якої спільної спроби уніфікації.

Новим елементом у лінгвістичному пейзажі Сардинії стало рішення Регіональної Ради Сардинії прийняти загальну сардинську мову (*Limba Sard Comuna*) в результаті попередньої роботи Комітету, заснованого рішенням н. 20/15 від 9 травня 2005 року тієї ж Регіональної Ради. Цей Комітет діяв на фоні вже здійснених досягнень у цій галузі, а також в реалізації спеціальних документів і нормативних актів, таких як Європейська Хартія регіональних та менших мов, яка була прийнята Європейською Радою 29 червня 1992 року, Універсальна декларація про лінгвістичні права, прийнята ООН 9 червня 1996

року, Регіональний закон Сардинії № 27 від 15 жовтня 1997 року «Про сприяння та високо оцінювання сардинської культури та мови», Національний закон Італії № 482 від 15 грудня 1999 року «Про нормативні вказівки щодо захисту історичних лінгвістичних меншиностей» та Президентський указ № 345 від 2 травня 2001 року «Про нормативні вказівки з виконання Закону № 482 від 15 грудня 1999 року».

Цільовим завданням вищезазначеної норми є визначення та закріплення єдиного мовного стандарту виключно для адміністративних потреб Сардинського регіону як у письмовій формі, так і для можливості острівних мешканців використовувати усну мову відповідно до їх традицій, а також розглядати місцеві лінгвістичні відмінності як додатковий елемент культурної різноманітності, який слід зберігати.

Ця операція лінгвістичної уніфікації передбачала прийняття в 2006 році (на експериментальній основі) *Limba Sarda Comuna*, яка в найближчому майбутньому може зазнати змін і поліпшень, що обумовлені використанням та порівнянням. При цьому використання *Limba Sarda Comuna* Регіоном для його основних текстів, законів та резолюцій передбачається у виправданій формі, проте провінціям не обов'язково і виключно використовувати цю мову.

У цьому першому варіанті *Limba Sarda Comuna* здавалося бути природною змінною мови, що вживається в центральній частині острова зі змінами в використанні артиклів, займенників та деяких дієслів. Її структура була визначена за допомогою спеціальних критеріїв, спрямованих на забезпечення єдності, однозначності та послідовності. Таким чином, були встановлені спеціальні правила для графічного відображення фонем з визначенням пов'язаних графем, правила правопису, фонетики, використання артиклів, побудови множини, прикметників, займенників, прислівників, а також вербальних фраз, сполучників, неозначених займенників, числівників, дієслів (допоміжних, регулярних і нерегулярних), словотвору, лексики (успадкованої, термінології та неологізмів) [21].

Вищезазначена норма, з одного боку, є заслугованою спробою подолати місцеві діалектні бар'єри та створити єдину мову. З іншого боку, однак, вона може парадоксально виступати як перешкода для топонімії через очевидні труднощі вимови та написання географічних назв різних видів (мікро- та макротопонімії), існуючих до формування єдиної мови.

Для уникнення будь-якої плутанини з точки зору фонетики та правопису у використанні топонімії стає необхідним провести систематичну ідентифікацію всіх сардинських топонімів та їхню нормалізацію, враховуючи різні фонетичні та орфографічні особливості чотирьох сардинських діалектів у зв'язку з мораллю, традиціями та місцевою історією, а також відповідно до рекомендацій в резолюції ООН № 36 щодо «Проблем мов меншин», схваленої на 2-й Конференції ООН з стандартизації географічних назв (Лондон, 10-31 травня 1972 року). Зазначена рекомендація закликала держави-члени приймати «спільний правопис для написання всіх географічних назв мовою меншин; використовувати такий правопис при нормалізації назв місць, розташованих на їхній території і які походять з однієї мови меншин»; публікувати нормалізовані назви у своїх офіційних картах.

З урахуванням встановлених правил, з визнанням ефективної та спільної *Limba Sarda Comuna*, в майбутньому буде важливо встановити домовленості в координації з національними та місцевими установами щодо використання нормалізованих топонімів у офіційній національній картографії, технічній картографії, географічних та топонімічних базах даних, в атласах, географічних та туристичних виданнях, а також на дорожніх знаках тощо [23].

2.3. Розроблення та створення словника діалектних слів на українську мову

Сучасний світ характеризується нестримним розвитком глобалізації, яка нерідко призводить до занепаду традиційних культур та мовних спільнот. Збереження різноманітності мовних форм і діалектів є важливим завданням

для підтримки культурної спадщини та унікальності кожної лінгвістичної групи.

Сардинська мова, одна з італійських романських мов, використовується на острівній території Сардинії та володіє багатим арсеналом діалектів та мовних варіацій. Велика частина цього багатства зафіксована в місцевому діалекті, який відтілює культурні особливості та традиції сардинського народу [25].

Тому цей підпункт кваліфікаційної роботи полягає у створенні універсального словника, який включатиме ключові діалектні слова Сардинії та їхні відповідники українською мовою. Цей словник, крім того, враховує важливі аспекти культури та природи, охоплюючи тварин, рослин, пори року та місяці. Також він включає лексику, пов'язану із сучасними технологіями, такими як телефон і комп'ютер, розширюючи його функціональні можливості. Дослідження спрямоване на збереження та документацію діалектної різноманітності Сардинії, а також на підвищення інтересу до вивчення рідкісних та унікальних мовних форм серед лінгвістів, культурологів та широкого загалу.

Словник включає в себе терміни, такі як назви тварин і комах, вони розташовані в алфавітному порядку, де слова, що починаються на букву «А», групуються разом, слова, починаючи на букву «Б», - в іншій групі, і так далі. Цей тип словника надає зручність у пошуку потрібного слова за його першою літерою, дозволяючи швидко знаходити та отримувати інформацію.

А

Abba - Бджола.

Abbasoi - П'явка.

Abbi. Sett. - Бджола.

Abbisui – Див. Abbasoi.

Aberenza – Гусениця вулика або восковий метелик.

Abi maista – Бджолина матка.

Abi reina – Див. вище.

Abila – Орел.

Abioi. Barb. – Наземний джміль.

Abiolu. Camp. – Шершень.

Accuzzaferri – Блакитна синиця.

Achiliera – Морський орел.

Achiloni – Царський орел.

В

Babbaiozzedda. Camp. Cagl. – Маленький тарганчик.

Babbalotteddu. Merid. – Маленький жучок.

Babbalotti. Merid. – Комахи, ракоподібні, хробаки.

Babbalotti de zerras. Merid. – Сальний жук.

Babbaluga. Seulo – Слизень, Чорний Аріон.

Babbasori – Див. Babbalotti.

Babbarra. Ballao – Слимак, равлик.

Babbauddu – Див. Babbalotti.

Babbauzzu de Santu Juanne - Сонечко.

Babbuccia, Babbucciedda. Merid. - Каракатиця.

Babirodda. Lanusei – Коник.

Васса. Merid. - Корова.

Вассалиари – Тріска, Тріска сушена або солена.

С

Sabaddu. Nuorese - Кінь.

Sabaddu de donnu deu. Gavoi – Богомол.

Sabizza – Велика поганка.

Sabizzoni – Мала крижень.

Saboni. Merid. - Півень.

Saboni barbudu – Плетений півень.

C. de chighirista manna – Дорослий півень.

C. de indias – Морський півень, лисичка, індичка.

Caboniscu - Курка.

Cabusò – Мала поганка.

Cacciapeddu - Зайчик.

Cadalani. Sassari - Тарган.

Caddarini. Sassari – Бабка, Ефемера.

Cagnin-a Carlof. – Дорада, риба.

D

Dattili de mari. – Морський фінік.

Delfinu - Дельфін.

Despa. Algh. - Оса.

Dindu – Лисичка, гвінейський півень, індичка.

Dromilloni. Orist. - Овід.

Drumicciolu. Sass. - Лялечка.

E

Ebba. Nuorese. - Кінь.

Ermedda. Barbagia Belvi – Наземний дощовий черв'як.

Erriscioni. Seulo – Земляний їжак.

Erittu. Nuoro – Земляний їжак.

Erruga - Гусениця.

Espi forraina. – Піщана оса.

Espi terraina – Див. вище.

Espiolu – Шершень.

F

Faccioni. Sulcis – Плодожерка горохова.

Fagher farina. Marghine - Метелик.

Fanfara. Cagl. – Риба-лоцман.
 Fanfarroni – Каландрія.
 Fattaredda. Tempio – Ящірка Фіцінгера.
 Fauli. Carlof. – Скельний краб.
 Feridori - Перепелятник.
 Fetta de mari. Cagl. – Пояс Венери.
 Filatrotta – Річковий вугор, білуватий річковий вугор.
 Filomena de mata – Червоне око.
 Filonzana. Orist. – Павук домашній, павук звичайний.
 Filumena. Sass. – Самець чорної вдови.

G

Ganga – Зябра риби.
 Gangorreda – Лісова поганка, мала поганка.
 Garzixedda bianca – Маленька чапля.
 Gattu – Кіт, морський котик.
 Gavigavi - Жайворонок.
 Gespa. Lan. - Оса.
 Ghialmu. Gallura - Черв'як.
 Ghigeun. Carlof. – Бичок, риба.
 Gianchettu – Білий бичок, риба.
 Giaurru - Буревісник.

I

Icru. Nuorese - Телятина.
 Icru marinu. Dorgali – Старий морський тюлень.
 Idimbua. Orist. – Довгогуба кефаль, риба.
 Ingurt' ossu – Гарпія.
 Ischera. Bosa – Грязьова наживка.
 Ischeffioni. Sass. - Скорпіон.

Isci. Orist. – Білий бичок, риба.
 Iscorfione. Bosa - Скорпіон.
 Ispadaranza. Ozieri – Піщані оси.

L

Lagusta - Коник.
 Lepere - Заєць.
 Lepere. Gavoi – Метелик лускокрилий.
 Lepereddu - Метелик.
 Leparangiola. Meana - Павутина.
 Leparu. Sett. - Заєць.
 Lepareddu - Заєць.
 Lepuri. Merid. - Заєць.
 Lepuri de argiola - Жайворонок.
 Lindiri – Гниди, яйця вошей.
 Liofanti. Tortoli – Морська креветка.
 Lioneddu. Cagl. – Чорна кефаль, риба.
 Lissa. – Кефаль, риба.

M

Mariposa. Logud. - Нічний метелик.
 Marragau de mari a reis arrubius – Морська ластівка.
 Marrapiga – Сойка.
 Marta. Sett. – Куниця.
 Mascu. Merid. – Баран.
 Mazzone. Sett. – Бичок. Риба.
 Menga – Чапля.
 Menga arrubia – Червона чапля.
 Menga bianca – Біла чапля.
 Menga piedda – Нічна ворона, нічна чапля.

Merдона. Merid. – Каналізаційний щур.

Merдона de Teulada – Дахова миша.

Merдона niedda – Чорний щур.

Merluzzu - тріска, хек, риба.

N

Nappa – Павутина.

Nastala. Oliena – Моль.

Neperangiolu. Esterzili – Павук.

Niaccara. Cagl. – Павутина.

Niedduzzeddu – Біла качка.

Niedduzzu – Сіра хохлата качка.

O

Oca – Гусак. Качка.

Oca aresti – Сіра гуска.

Oca selvatica – Сіра гуска.

Ogu lucidu. Sulcis – Світлячок.

Orada. Bosa – Дорада. Риба.

Ostioni. Cagl. – Устриця.

Ostriga. Sett. – Устриця.

Ovada Sass. – Дорада. Риба.

P

Paccheddu. Arzana – Зозуля.

Pagru – Рак-відлюдник.

Palamida – Сардинська паламіда. Риба.

Pan'ecolvu. Bosa – Лялечка.

Parrapformigas – Великий дятел. Parrapagallu. Merid. – Метелик.

Pappagasu. Orist. - Метелик.
 Pappalliò. Algh. – Нічний метелик.
 Pappalua – Бражник молочайний.
 Pappamusca – Мухолов.
 Pappamusca – Мухоїд, мурахоїд.
 Papparimanna. Sestu – Сколопендра.
 Papparottu panza bianca – Серпокрилець білочеревий.
 Para de arriu. Santadi – Бабка.
 Parabatula Sett. – Метелик.
 Pappagiene. Carlof. – Метелик.
 Para marinu. Orist. – Морський заєць.

Q

Quaglia – Перепел.

R

Ragna. Bosa – Індичка.
 Ragnu. Gallura – Павук.
 Rana – Жаба.
 Rana birdi – Зелена жаба.
 Rana de siccu – Жаба.
 Rana pabeddosa. Log. – Зелена жаба.
 Ranighedda – Див. Rana birdi.
 Rattapignata. Cagl. – Кажан.
 Rattu. Carlof. – Щур.
 Rattu de mari. Algh. – Орел.
 Razzu. Tempio – Щур, дахова миша.
 Re de l'ali pinti – Зяблик.
 Re de isquaglias – Кукурудзяний гнойовик.
 Rexini – Дикий кліщ.

Ricciu. Tempio – Земляний їжак.
 Ridimbua. Tortoli – Довгогуба кефаль. Риба.
 Righine. Log. – Див. Rexini.
 Rizzu. Sett. – Морський їжак.
 Rizzu de maccia. Sett. – Земляний їжак.
 Rizzu de mari. Sett. – Морський їжак.
 Roipu. Sass. – Жаба.
 Rucale. Sass. – Дрізд.

S

Saisci. Orist. – Чорний морський вугор. Риба.
 Salixi. Cagl. – Чорний морський вугор.
 Sangunera de cuaddu. Merid. – Кров коня.
 Sardina – Сардина. Риба.
 Sardinoni – Анчоус.
 Sardoni – Анчоус.
 Sargantana. Algh. – Настінна ящірка.
 Sarrone. Sass. – Дахова миша.
 Sbrilliu. Cagl. – Морський сом. Риба.
 Schirru. Merid. – Куниця.
 Scorpioneddu. Cagl. – Скорпіон.
 Scorpioni. Cagl. – Скорпіон.
 Sulcis. – Жук, тарган.

T

Taccula – Дрозди.
 Taccula – Галка. Ворона.
 Tallarana. Olzai – Павутина.
 Tanqua. Carlof. – Скорпіон.
 Tanzolu. Oliena – Восковий метелик.

Tapada. Cagl. – Равлик.
 Tapada de mari – Равлик. Морська черниця.
 Taragnà. Carlof. – Павутина.
 Taragnina – Павук.
 Tarranculu. Sass. – Павук.
 Tartaruga de mari. – Морська черепаха.
 Tartaruga. Sett. – Черепаха.
 Tidu – Голуб.
 Tilingone. Vosa – Дошовий черв'як.

V

Vacca – Корова.
 Varzia de monti – Серпокрилець білочеревий.
 Vedidore – Ястреб.
 Verme solitariu – Черв'як.
 Viteddu. Sett. – Теля.
 Vitella. Merid. – Телятина.
 Vitellu. Merid. – Теля.
 Vitellu areste – Дике теля.

Z

Zaccarredda. Cagl. – Омар.
 Zarriga. Orist. – Личинка мухи.
 Zenterubia. Orist. – Фламінго.
 Zerpi. Camp. – Змія.
 Zerpia – Змія.
 Zevaru. Vosa – Кефаль. Риба.
 Ziliblich. Algh. – Коник. Сарана.
 Zilighelta. Meana – Настінна ящірка.
 Zin. Carlof. – Морський їжак.

Zingorra. Cagl. – Гострий вугор.

Zinzinu. Bosa – Їжак звичайний.

Zinzulu. Tempio – Комар.

Zirichelta pintada – Месаліна крапчаста.

Zirringoni de anguidda. Camp. – Дощовий черв'як.

Zittarra. Samassi – Цикада.

Zittula. Nuoro – Комар.

Zonca. Cagl. – Пугач.

Zorroiga. Sulcis – Наземний дощовий черв'як.

Zueddia – Коршун.

Zuga. Orist. – Комар.

Абревіатура:

Algh. – Alghero

Anfib. – Anfìbio

Arac. – Aracnide

Barb. – Barbagia

Cagl. – Cagliari

Carlof. – Carloforte

Camp. Cagl. – Campidano di Cagliari

Camp. Orist. – Campidano di Oristano

Celent. – Celenterato

Crostac. – Crostaceo

Echin. – Echinodermo

Log. – Logudoro

Mamm. – Mammifero

Merid. – Meridionale

Miriap. – Miriapodo

Moll. – Mollusco

Orist. – Oristano
 Porif. – Porifero
 Rett. – Rettile
 Sass. – Sassari
 Sett. – Settentrionale
 Temp. – Tempio
 Tunic. – Tunicato
 Ucc. – Uccello
 Verm. – Verme

Далі йде словник організований за тематико-структурним принципом, що передбачає систематизацію слів за певною темою та внутрішньою структурою кожного слова. Він включає такі тематичні групи слів: «Місяці», «Камні», «Пори року» і т. д. Кожна група містить терміни на різних мовах.

місяці	is mesis
січень	gennarju
лютий	friarju
березень	martzu
квітень	abrili
травень	mayu
червень	lampadas
липень	mesi ‘e arjolas
серпень	austu
вересень	cabudanni
жовтень	mesi ‘e ladàmini
листопад	donnya santu
грудень	mesi ‘e idas

камні	is perdas
пісковик	arenària
базальт	basanitu
граніт	ingraniu
лава	burchàniga
дошка	bitzarra
мармур	àrmuri
кварц	sitzillu, perdarba
кристаличні сланці	skistu
пори року	is temporadas
зима	ierru
весна	beranu
літо	istadi
осінь	otonju
Телефон	Su fueddateddu
антена	antena
батарея	biga
зарядний пристрій	càrriga-biga
чіп	astuledda
кліп	firmadori
кришка	cobertura
відхилення	straviadura ‘ tzerriada
відправляти	mandai
повідомлення	missada

музика	mùsica
опція	possibilidadi, sçoberu
журнал викликів	lista tzerridas
перезарядити	càrriga
адресна книга	màngara
СМС	essa-ema-essa
швидкість	tarifa
ТОН	tonu
Комп'ютер	Sa computadora
монітор	bisori
письмовий стіл	casça
клавіатура	butonera, teclera
клавіша	butoni, tecla
мишка	sorixeddu
принтер	(màkina) imprentadora
тонер	tinta
сканер	(màkina) scannidora
сканування	scannidura
модем	(màkina) acapiadora
жорсткий диск	discu firmu
дискета	fropi

компакт-диск	diskixeddu, cidi'
програма	programa
завантажити	scarrigamentu
вірус	virus
антивірус	contra-virus
електронна пошта	curreu eletrònigu
Інтернет	Arretza
сервер	serberi
браузер	naviadori
сайт	jassu
портал	portali
чат	çarra
процесор	processeri
кабель	filu
вилка	spina
ввімкнути	allui
вимкнути	studai
друкувати	bati
підключити	acapiai

Висновки до Розділу 2

У висновку до цього розділу можна зазначити, що сардинська мова виявляється унікальною та багатошаровою внаслідок впливу різних культур та історичних періодів. Виділена характеристика діалектних груп, особливості фонетичних та лексичних відмінностей, а також важливість історичного контексту надають цьому дослідженню глибину та значущість.

Створення універсального словника, що включає не лише базові слова, а й віддзеркалює культурні та природні аспекти, свідчить про комплексний підхід до збереження діалектної різноманітності. Дослідження розкриває важливі соціолінгвістичні нюанси, враховуючи історичні обставини, які сформували та зберегли цю мову.

Зазначений перехід між фонетичними та лексичними особливостями діалектів свідчить про багатошаровість мовного спадку. Спроба збереження та документації діалектної різноманітності свідчить про прагнення зберегти культурний та лінгвістичний ідентитет.

Висвітлення взаємозв'язку між сучасністю та традиціями у вивченні лексики, пов'язаної з технологіями, свідчить про актуальність та практичний внесок у сучасну лінгвістичну сферу. Дана робота є важливим внеском у розуміння лінгвістичного багатства Сардинії та сприяє підвищенню інтересу до унікальних мовних форм серед фахівців та лінгвістів.

Узагальнюючи, дослідження сприяє глибокому розумінню соціолінгвістичних аспектів сардинської мови та підкреслює її значущість в контексті лінгвістичної мозаїки Італії [6].

ВИСНОВКИ

Дослідження соціолінгвістичних аспектів діалектів Сардинії на основі праці Макса Леопольда Вагнера «*La lingua sarda*» дозволило нам не лише розглянути лінгвістичні особливості цього регіону, а й поглибити наше розуміння культурних взаємозв'язків. У зв'язку з цим додатково був складений словник діалектної лексики, який включає терміни з тваринного, природного та технологічного контекстів, який був перекладений на українську мову.

Ця робота також встановила зв'язок між діалектами Сардинії та українською мовою, поглиблюючи розуміння лінгвістичного розвитку обох мов. Важливо відзначити, що всі італійські діалекти коріння мають у розмовній латині, яка існувала протягом Римської імперії. Падіння Риму та подальші століття політичної нестабільності спричинили формування різних діалектів, а класична латинська залишалася мовою навчання, що вплинуло на мовний розвиток.

У різних етнічних спільнотах спостерігається різний розподіл сфер використання та соціальних функцій літературної та нелітературної мови. Наприклад, в арабських країнах, Індії та в історії української мови до кінця XVII століття, а також в історії чеської мови до кінця XIX - початку XX століття, ідея «правильності» була пов'язана лише із письмово-літературною мовою, тоді як повсякденно-розмовна мова розглядалася як нелітературна та нормативно неправильна. У інших культурах неформальне усне спілкування може використовувати літературну мову, не визначаючи її як протиставлення нормативній та правильній мові, і, отже, представляти собою повсякденно-розмовний варіант літературної мови.

Отже, вивчення діалектів Сардинії на підставі роботи «*La lingua sarda*» набуває важливого значення для розкриття італійської культури та її різнопланових соціальних груп. Аналіз сардинської мови та діалектів може сприяти поліпшенню міжкультурного спілкування, особливо в ситуаціях, коли

йдеться про специфічні аспекти життя та діяльності конкретних груп людей. Безумовно, вивчення діалектів може служити засобом уникнення непорозумінь та конфліктів, викликаних неправильним тлумаченням слів і висловлювань у конкретних контекстах [28].

Дослідження діалектів Сардинії може мати значущість для лінгвістичної науки, оскільки воно сприяє глибшому розумінню еволюції мови, її взаємодії з соціальним оточенням та збагаченню лексики та граматики італійської мови новими висловами і словами. Загалом, дослідження діалектів стає важливим аспектом лінгвістики, який відтінює різноманіття мовної культури.

Важливо зазначити те, що єдиний орфографічний стандарт для сардинської мови був прийнятий у 2001 році, після тривалої боротьби за збереження та розширення використання мови. Хоча в 1997 році на Сардинії був прийнятий закон, спрямований на підтримку та розвиток сардинської мови та культури, а в 1999 році — загальнонаціональний закон про захист історичних лінгвістичних меншин, реалізація цих законів стикалася з відсутністю єдності. Спроба створення єдиного орфографічного стандарту визначалася довготривалою дискусією та непогодою.

Факт прийняття літературного стандарту настільки пізно відрізняє сардинську мову від більшості великих мов, де вже існує єдиний літературний стандарт. Сардинські діалекти відрізняються незначно, а стандарт ще не отримав широкого визнання і часто стикається з критикою. На побутовому рівні сардинці, як носії різних діалектів, продовжують використовувати стандарти, розроблені для своїх діалектів.

В кваліфікаційній роботі ми розглянули важливі аспекти використання діалектів у сучасному італійському мовленні та їх значення для різних соціальних груп. Аналізувалася також проблема нормативності вживання діалектів. В результаті дослідження було виявлено, що діалекти мають кілька ключових аспектів, які потрібно враховувати в італійському мовленні, такі як культурні, соціальні, експресивні та комунікативні. Використання діалектів

може позитивно впливати на мовленнєву компетентність, сприяти здатності розуміти контекст, відчувати мовленнєвий ритм та інтонацію, а також використовувати мовленнєві засоби для вираження власних ідей. Зазначено, що використання діалектів у різних соціальних групах відображає їхню різноманітність та імплікує значення для кожної з цих груп. Питання нормативності вживання діалектів стає актуальним, оскільки вони можуть впливати як позитивно, так і негативно на процес спілкування. Незважаючи на це, діалекти є неот'ємною складовою сучасного італійського мовлення, сприяючи вираженню культурної ідентичності та становлячи частину загальнономовних висловів.

У висновку кваліфікаційної роботи важливо відзначити, що дослідження соціолінгвістичних аспектів діалектів Сардинії, проведене на основі праці Max Leopold Wagner «*La lingua sarda*», розкрило глибину культурного та мовного багатства регіону. Водночас, слід відзначити схожість з явищами, притаманними мовній мозаїці України, що підкреслює унікальність і міжнародне значення мовної диверсифікації та культурного спадку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Діалекти в Італії: 7 великих груп. URL: <https://primalezione.com/karta-dialektiv-yakimi-rozmovlyayut-v-italiyi-7-velikih-grup/> (дата звернення: 05.10.2023)
2. Amosetti P. Le strutture delle lingue romanze in Sardegna. Cagliari : CUEC Editrice, 1968.
3. Amosetti P. Prospettive di studio sui dialetti sardi. Cagliari : CUEC Editrice, 1975. 70 p.
4. Amosetti P. Saggio di fonologia sarda. Cagliari : CUEC Editrice, 1996.
5. Blasco Ferrer E. Dialectologia e geolinguistica della Sardegna. Nuoro : ILISSO Edizioni, 2009. 178 p.
6. Blasco Ferrer E. Il sardo tra le lingue romanze. Nuoro : Ilisso Edizioni, 2008.
7. Blasco Ferrer E. S'italianu in Sardinnia. Nuoro: Ilisso Edizioni, 2015.
8. Blasco Ferrer E. Sardegna tra latino e romanzo. Nuoro: Ilisso Edizioni, 2012.
9. Carta E. Aspetti di geografia linguistica della Sardegna. Nuoro : ILISSO Edizioni, 2003. 32 p.
10. Carta E. I dialetti sardi. Cagliari: CUEC Editrice, 1997.
11. Carta E. Studi sulla fonologia dei dialetti sardi. Cagliari : CUEC Editrice, 1971.
12. Contini M. La lingua sarda oggi. Cagliari : CUEC Editrice, 1973.
13. Contini M. La Sardegna nel contesto italoromanzo. Cagliari : CUEC Editrice, 1960.
14. Contini M. Linguistica e dialettologia in Sardegna. Cagliari : CUEC Editrice, 2005.
15. Contini M. Sardegna lingua e dialetti. Cagliari: CUEC Editrice, 1985.
16. Fadda M. Aspetti del contatto linguistico in Sardegna. Nuoro : Ilisso Edizioni, 1987.
17. Fadda M. Il sardo e le lingue italiane. Nuoro: Ilisso Edizioni, 2007.

18. Fadda M. Sardegna tra geografia e storia della lingua. Nuoro : ILISSO Edizioni, 1999.
19. Lupinu G., Mongili A. Le lingue dei sardi. Cagliari, 2007. 110 p.
20. Pinna A. Dialetto e sociolinguistica in Sardegna. Cagliari : CUEC Editrice, 1981.
21. Pinna A. Sardo e italiano: analisi contrastiva. Cagliari: CUEC Editrice, 1989.
22. Sanna A. Dialetti e sociolinguistica in Sardegna. Cagliari: CUEC Editrice, 1978.
23. Sanna A. Lingua sarda e identità linguistica. Nuoro : Ilisso Edizioni, 1983.
24. Serra R. Il sardo antico e i dialetti delle coste. Cagliari: CUEC Editrice, 2001.
25. Serra R. Lingua sarda e lingua italiana. Nuoro: Ilisso Edizioni, 1990.
26. Spano S. La Sardegna e i suoi dialetti. Nuoro: Ilisso Edizioni, 1995.
27. Wagner M. L. La lingua sarda. Cagliari : CUEC Editrice, 1950.
28. Wagner M. L. La lingua sarda. Nuoro : ILISSO Edizioni, 1997. 437 p.